

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 4

DELPROV 7 NOG e

Anvisningar

Provet innehåller 22 uppgifter

Varje uppgift innehåller en fråga markerad med fet stil. Uppgiften kan även innehålla viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som också innehåller information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Pröva de olika svarsförslagen noggrant innan du besvarar frågan.

A i (1) men ej i (2) =	Den information som ges i (1) är tillräcklig. Enbart informationen i (2) räcker inte till.
B i (2) men ej i (1) =	Den information som ges i (2) är tillräcklig. Enbart informationen i (1) räcker inte till.
C i (1) tillsammans med (2) =	För att få tillräcklig information <i>måste</i> man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.
D i (1) och (2) var för sig =	Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.
E ej genom de båda påståendena =	Inte ens genom att nyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Övningsexempel

A, B och C är tre olika positiva heltal. **Vilket är talens medelvärde?**

- (1) Summan av de två största talen är 130.
(2) Summan av de två minsta talen är 110.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A **i (1) men ej i (2)**
B **i (2) men ej i (1)**
C **i (1) tillsammans med (2)**
D **i (1) och (2) var för sig**
E **ej genom de båda påståendena**

Enligt informationen i påstående (1) kan det största talet variera mellan 128 och 66. Enligt informationen i påstående (2) kan minsta talet variera mellan 1 och 54. Informationen i påstående (1) tillsammans med (2) leder till att det finns 9 olika lösningar på talens medelvärde. Eftersom uppgiften har 9 olika lösningar så kan man inte entydigt besvara frågan om talens medelvärde. Svarsförslag E är därför rätt.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **22 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. En trädgård har ett antal buskar varav en del behöver klippas. En del av dessa har redan blivit klippta. **Hur många buskar som behöver klippas är ännu inte klippta?**

- (1) Trädgården har 24 buskar och hälften av dessa har blivit klippta.
(2) Av de 18 buskar som ursprungligen behövde klippas är $\frac{1}{3}$ inte klippta.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

2. En spegel har formen av en rektangel. **Vilken är spegelns omkrets?**

- (1) Spegelns kortsida är 20 cm kortare än dess långsida.
(2) Spegelns area är $4\,800\text{ cm}^2$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

5. Differensen mellan två tal är 34. **Vilka är talen?**

- (1) Det mindre talet är negativt.
- (2) Det större talet är 12.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

6. Ett företag anordnade för sina anställda en fortbildningskurs med fyra platser. Samtliga sökande till kursen fick fylla i ett frågeformulär. Utifrån formuläret valdes ett antal personer ut för intervju och därefter antogs fyra sökande. **Hur många anställda sökte till kursen?**

- (1) 50 procent av de sökande valdes ut för intervju.
- (2) 25 procent av dem som intervjuades antogs till kursen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

3. I en djuraffär säljs endast råttor, marsvin och kaniner. **Vilken av dessa djurarter finns det flest av?**

- (1) Det finns 25 fler råttor än kaniner, och marsvinen är fler än kaninerna.
 (2) Det finns minst kaniner, och marsvinen är 50 stycken.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

4. Vid en pool finns ett antal likadana solparasoller med röda, gula och lila ränder. **Hur många ränder har ett sådant solparasoll?**

- (1) 2/13 av ränderna är lila och det finns tre gånger fler röda än lila ränder. De återstående ränderna är gula.
 (2) Varje parasoll har 2 lila ränder, 5 gula ränder och 20 procent fler röda än gula ränder.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

7. Tre syskon har medelåldern 18 år. **Hur gammalt är vart och ett av syskonen?**

- (1) Medelåldern av det yngsta och det äldsta syskonet är lika med det mellersta syskonets ålder.
- (2) Det mellersta syskonet är tre år äldre än det yngsta.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

8. Simon har tre enfärgade godispåsar i olika storlekar och färger. En påse är grön, en är röd och en är blå. **Vilken färg har den största påsen?**

- (1) Den minsta påsen är varken röd eller grön.
- (2) Den största påsen är varken grön eller blå.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

9. Hans och Sandra spelar ofta squash mot varandra. De spelar alltid tills någon av dem vinner. **Vad är sannolikheten att Sandra vinner mot Hans i en slumpmässigt vald match?**

- (1) Sandra vinner i genomsnitt 3 av 4 matcher mot Hans.
- (2) Sannolikheten att Hans vinner en slumpmässigt vald match är en tredjedel av sannolikheten att Sandra vinner en match.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

10. Klara tränade bänkpress på ett gym. Hon utförde tre serier och i varje serie pressade hon stången 10 gånger. **Hur många kilogram pressade hon sammanlagt de 30 gånger hon lyfte skivstången?**

- (1) Under den första serien hade hon 50 kg på stången. Vid varje ny serie ökade hon vikten med 10 procent.
- (2) Under den andra serien hade hon 5 kg mer på stången än under den första. Under den första och tredje serien pressade hon sammanlagt 1 105 kg.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

11. Två räta linjer är vinkelräta mot varandra. **Ange koordinaterna för linjernas skärningspunkt.**

- (1) En av linjerna går genom origo, d.v.s. koordinaten $(0,0)$.
- (2) En av linjerna skär y-axeln i 2 och x-axeln i -2 .

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

12. Vid en marknadsundersökning tillfrågades 375 personer om de hade besökt någon eller några av butikerna A, B eller C under den senaste veckan. **Hur många av dem som hade besökt B hade inte besökt A?**

- (1) Av de 300 personer som hade besökt en eller flera av butikerna, hade 180 personer besökt C.
- (2) Tio fler personer hade besökt A än B och 40 personer hade besökt både A och B.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

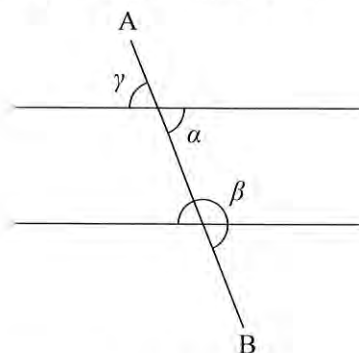
13. Oscar och Hugo kör var sin bil från stad C till stad D. Oscars medelhastighet är 25 km/h högre än Hugos. **Hur mycket längre tid, i minuter räknat, tar resan för Hugo?**

- (1) Oscar kör från C till D på $\frac{3}{4}$ av den tid som resan tar för Hugo.
 (2) Oscars körtid är 60 min.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

14. Nedanstående figur visar två parallella linjer som skärs av en tredje linje, AB. **Hur stor är vinkeln α ?**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren ger ej information för lösningen.

- (1) Vinkeln γ är 73° .
 (2) Vinkeln β är 253° .

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

15. Ormar kan indelas i giftiga och ogiftiga arter. Det finns 1 900 ogiftiga ormarter. **Hur många giftiga ormarter finns det?**

- (1) 17,4 procent av alla ormarter är giftiga.
- (2) Det finns 1 500 fler ogiftiga än giftiga ormarter.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

16. För att visa förändring över tid används index. Kilopriserna för apelsiner, bananer och äpplen har år 1990 som basår (index=100). **Vilken av de tre fruktsorterna hade det högsta indextalet år 1996?**

- (1) Äpplen hade det högsta kilopriset år 1990 med 12,43 kr/kg. Bananer hade ett högre kilopris än apelsiner.
- (2) År 1996 hade bananer det högsta kilopriset med 13,50 kr/kg. Index för äppelpriset var lägre än 100.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

17. Alice tankar sin bil, vars tank rymmer 55 liter. När hon betalar använder hon en rabattkupong som ger henne 25 öre billigare bensin per liter. **Hur många liter bensin tankar Alice?**

- (1) Utan rabattkupong skulle Alice ha betalat 312 kr för bensinen.
(2) Rabattkupongen sänker bensinpriset med 2,5 procent.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

18. En rak cirkulär cylinder har basradien 5 cm. **Vilken är dess volym?**

- (1) Arean på cylinderns mantelyta är $200\pi \text{ cm}^2$.
(2) Cylinderns höjd är 20 cm.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

19. En bonde har två olika stora fält där han odlar råg, vete och korn. **Hur stor del av fältens totala area används till att odla råg?**

- (1) På $\frac{1}{5}$ av fältens totala area odlar bonden korn och på resten odlar han råg eller vete.
(2) På $\frac{3}{8}$ av det ena fältet och $\frac{5}{8}$ av det andra fältet odlar bonden råg.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

20. I en skolklass finns det 18 flickor och 9 pojkar. **Hur många av flickorna är 170 cm eller längre?**

- (1) Antalet pojkar som är 170 cm eller längre är lika många som antalet flickor under 170 cm.
(2) Lika många flickor som pojkar är 170 cm eller längre.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
B i (2) men ej i (1)
C i (1) tillsammans med (2)
D i (1) och (2) var för sig
E ej genom de båda påståendena

21. Emma täljer barkbåtar av tall och gran. **Hur stor andel av barkbåtarna har hon gjort av tall?**

- (1) Om man tar bort tre barkbåtar gjorda av gran så återstår en lika stor andel granbarkbåtar som tallbarkbåtar.
- (2) Om man tar bort en barkbåt så finns det bara en barkbåt av tall kvar.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

22. Talen a , b och c är positiva, ensiffriga heltal. $3a + b = c$. **Är $a > b$?**

- (1) $a + b + c = 4b$
- (2) $a + b = 3$

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

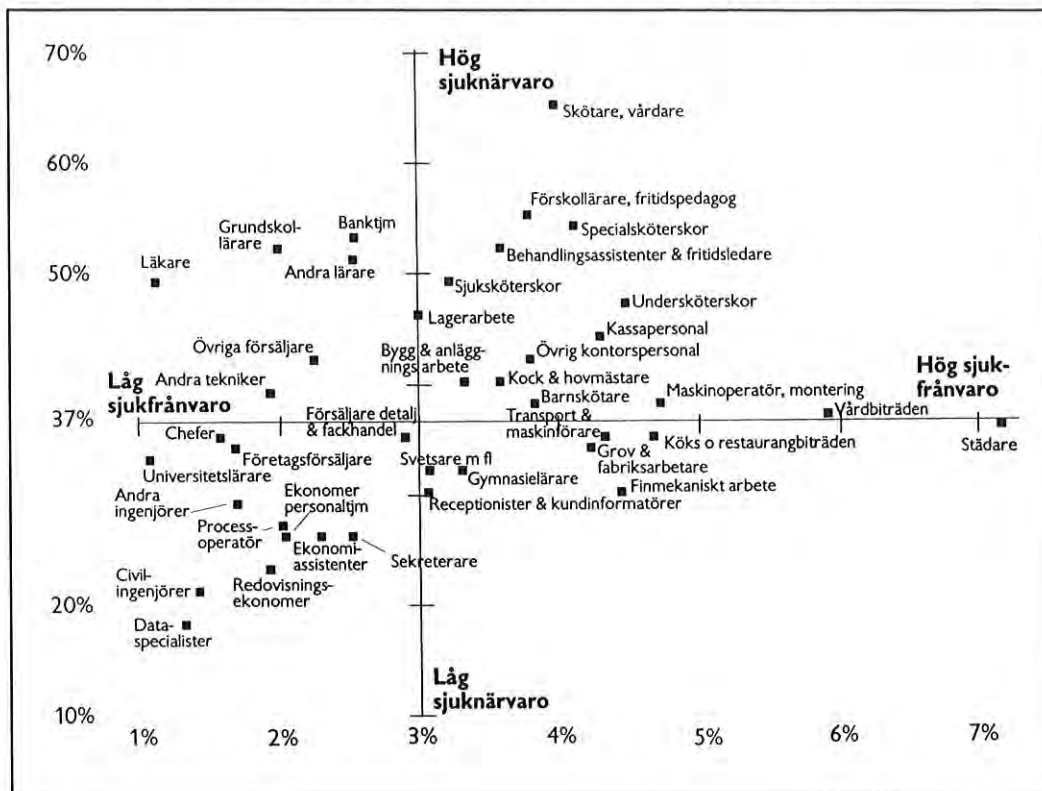
15. Hur många färre/fler var de som hade gymnasial utbildning som högsta utbildningsnivå jämfört med dem som hade förgymnasial utbildning?

- A 38 000 färre
- B 96 200 färre
- C 384 800 fler
- D 799 300 fler
- E 895 500 fler

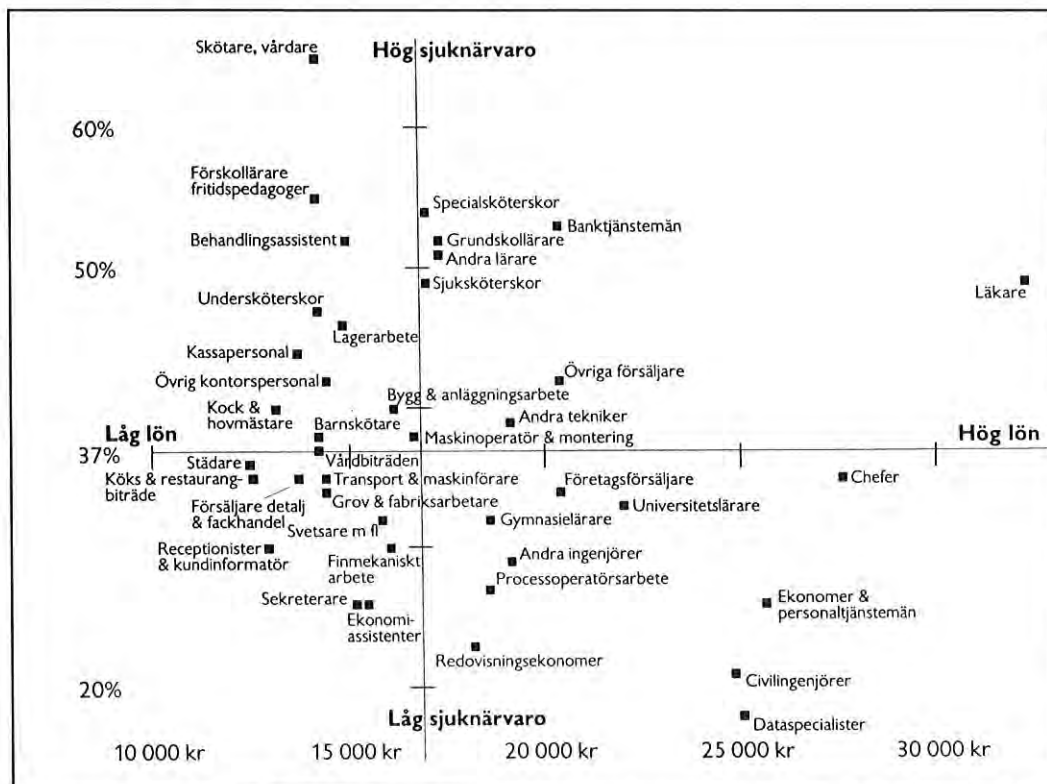
16. I vilka åldersgrupper bland personer med forskarutbildning var andelen kvinnor större än 25 procent?

- A 20–24 år, 25–34 år, 35–44 år
- B 20–24 år, 35–44 år, 45–54 år
- C 25–34 år, 35–44 år, 45–54 år
- D 25–34 år, 45–54 år, 65–74 år
- E 35–44 år, 45–54 år, 65–74 år

SJUKFRÅNVARO OCH SJUKNÄRVARO 1997

Yrkesgrupper fördelade efter närvaro på arbetsplatsen vid sjukdom (sjuksnärvaro¹) respektive frånvaro vid sjukdom (sjukfrånvaro²). Axlarna markerar medelvärden för hela undersökningsgruppen. Procent.

Yrkesgrupper fördelade efter närvaro på arbetsplatsen vid sjukdom (sjuksnärvaro¹) och genomsnittlig månadslön. Axlarna markerar medelvärden för hela undersökningsgruppen. Procent och kronor.

¹ den andel av yrkesgruppen som varit på arbetet trots sjukdom två gånger eller mer under de senaste tolv månaderna

² andelen sjukfrånvarotid av överenskommen arbetstid i yrket under den vecka då mätningen gjordes

17. Vilken av följande yrkesgrupper avses?

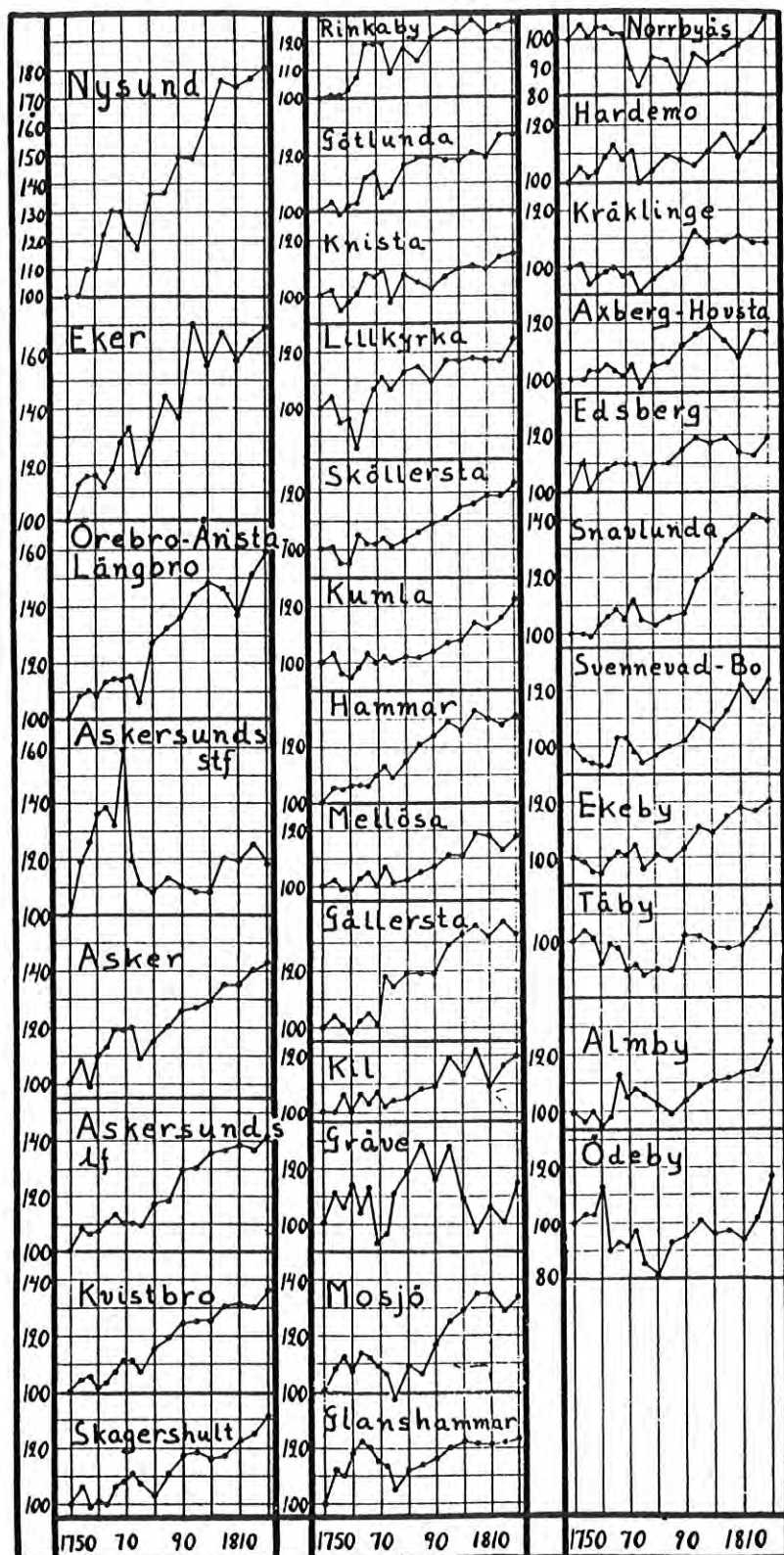
Den genomsnittliga månadslönen var ungefär 14 000 kr. Sjukfrånvaron låg i intervallet 3,5–4,5 procent och sjuknärvaron i intervallet 35–40 procent.

- A Barnskötare
- B Bygg & anläggningsarbete
- C Förskollärare, fritidspedagoger
- D Lagerarbete
- E Sekreterare

18. Hur stor andel av yrkesgrupperna med en månadslön under medelvärdet hade även en sjuknärvaro som låg under medelvärdet?

- A $1/5$
- B $1/3$
- C $1/2$
- D $2/3$
- E $3/4$

BEFOLKNINGSUTVECKLINGEN I NÄRKES SOCKNAR 1750–1820

Index för folkmängden i Närkes socknar några år under perioden 1750–1820. Index 100 = folkmängden år 1750.

Socknarnas folkmängd år 1750

Almby	573
Asker	1 851
Askersunds lf ¹	2 057
Askersunds stf ²	643
Axberg-Hovsta	1 467
Edsberg	962
Ekeby	795
Eker	163
Glanshammar	1 167
Gräve	255
Gällersta	725
Götunda	1 545
Hammar	1 744
Hardemo	1 031
Kil	1 185
Knista	1 064
Kräklinge	837
Kumla	2 213
Kvistbro	1 469
Lillkyrka	853
Mellösa	2 325
Mosjö	529
Norrbyås	628
Nysund	1 308
Rinkaby	556
Skagershult	632
Sköllersta	1 658
Snavlunda	1 005
Svennevad-Bo	2 277
Täby	447
Ödeby	314
Örebro-Ånsta-Långbro	2 850

¹ landsförsamling

² stadsförsamling

19. Hur många invånare sammanlagt hade Askersunds landsförsamling och Askersunds stadsförsamling år 1800?
- A 3 100
 - B 3 500
 - C 3 700
 - D 5 000
 - E 6 500
20. Vilken av följande socknar uppvisade den minsta befolkningsökningen, i antal personer räknat, 1820 jämfört med 1750?
- A Almby
 - B Ekeby
 - C Eker
 - D Rinkaby
 - E Skagershult

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 3

DELPROV 5 LÄS d

Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet består av fem texter från olika ämnesområden. Texterna är skrivna av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text hör fyra uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag. Ett av dessa är rätt.

Ibland kan du klart se att ett av svarsförslagen är rätt och de andra fel. Ibland verkar först flera svar mer eller mindre rimliga. Då måste du, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det som med stöd av texten **bäst** besvarar frågan.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **5 texter** och **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

BINÄR SPRÅKVÅRD

Konventionerna för skrivning av sammansatta ord har varit ytterst växlande i äldre svenska. Men under hela 1900-talet har vi haft regeln att sammansatta ord ska skrivas som ett ord. Det förefaller som stavningen *tvär led* i stället för *tvärlad* varit okänd under större delen av 1900-talet. I 50- och 60-talets läroböcker i modersmålet nämndes feltypen över huvud taget inte, inte heller i de vanligaste handböckerna i språkriktighet. Och i Skolöverstyrelsens standardiserade rättningsmarkeringar för skoluppsatser från samma tid finns varken krumelur eller förkortning för felet. Det dröjde till slutet på 60-talet innan feltypen började uppmärksammas på allvar, men sedan har det gått fort. Under 70-talet seglade den upp som etta bland skrivfel i skolan.

Det anmärkningsvärda i denna nyhet är att den avlägsnar skriften från talet genom att den skapar en distinktion som vi inte kan åstadkomma muntligt. Skriftens samman-skrivning av rotmorfem svarar ju mot talets betoning och accent. Dessutom finns det klara morfologiska signaler om vad som är sammansättning och vad som är fras:

Fras	Sammansättning
en sjuk syster	en sjuksyster
flera sjuka systrar	flera sjuksystrar

Man kan alltså inte skylla felet på att skribenterna inte kan göra några för skriftspråket säregna distinktioner. Det är inte någon tvekan om att svenskar i alla åldrar har en klar känsla för vad som är ett sammansatt ord och vad som är fras. Ingen med svenska som modersmål använder fel accent eller kongruensböjer mitt i sammansättning.

Det har kommit många förklaringar till särskrivningar, och de sveper över allt från handstilsvård till metafysik och politik. Vi börjar med de yvigaste förklaringarna. Några tycker att särskrivningsboomen i tid på ett misstänkt sätt sammanfaller med grundskolans genomförande, och andra ser tillväxten av sammansatta ord som man kan göra fel på som en civilisationens förbannelse. Förr klarade sig enkla, rejäla människor med enkla, rejäla ord som *plog*, *ax*, *svärd*, *nål* och *tråd*. Det är först i vår onda tid vi drabbats av sammansättningar som *bankrån*, *sprutnarkoman*, *gatu-våld* och *särskrivning*. Skolan har alltså breddat sitt elev-underlag samtidigt som samhället blivit alltmer komplicerat och därmed fått ett mer utbyggt och mer svårhanterligt ord-förråd. Sådana förklaringar är svåra att värdera, och de hamnar sällan på prant.

En vanligare men uppenbart otillfredsställande förklaring är engelskt inflytande. Den största särskrivande gruppen, nämligen grundskoleelever, är knappast de som är mest mottagliga för inflytande från engelsk text. Men visst kommer en del särskrivningar av typen *blåtand applikationer* översättningsvägen. Det är heller inte sannolikt att lågstadiet-böckernas bindestreck i sammansatta ord, t.ex. *rodd-båt*, kan ha haft någon större inverkan. Dessa bindestreck har funnits under hela 1900-talet och inte haft någon effekt förrän under 60-talet. Det är också tveksamt om slarv vid hand-

skrift kan vara orsaken, för felet delar systematiskt ord i sammansättningsfogen och inte någon annanstans. Samma skäl gör att den nya handstil som introducerades i svenska skolor i början av 70-talet, en halvtexande stil utan bindnings-tvång mellan alla bokstäver, knappast kan vara annat än en bidragande orsak. Man har också sökt förklaringen i att elever stannar upp mitt i ett ord för att sätta ut diakritiska tecken och sedan fortsätter med ett mellanrum, t.ex. *sno*, *snö*, *snö bollar*. Å andra sidan träffar felet många ord där det inte behövs några diakritiska tecken i förleden. Och man särskriver inte gärna *sö derort* utan snarare *söder ort*.

Det finns två ambitiösare undersökningar av särskrivningar. I båda ser man en tendens att det framför allt är semantiskt tunga förleder som särskrivs. Substantiviska förleder särskrivs hellre än andra ordklasser och flerstaviga förleder hellre än enstaviga, och lexikaliserade sammansättningar löper mindre risk för särskrivning än produktiva. Sammanfattningsvis: ju större självständighet förleden har, desto större risk för särskrivning. Ett exempel:

handbalsam
handslag
handlag

Hand ingår i alla tre orden men det är egentligen bara det första exemplet där man kan vara säker på att det verkligen handlar om händer. Ett *handslag* kan vara en ingången affär, och *handlag* betyder helt enkelt skicklighet, inte nödvändigtvis med händerna. Man kan säga att *hand* har en mycket tydligare roll och större självständighet i det första ordet, och det är också större sannolikhet att det ordet skulle särskrivs: *hand balsam*.

Enligt min uppfattning kan det inte vara fråga om något annat än ett behov av fler steg än en antingen/eller-regel. Det räcker inte med att skilja på ord och icke-ord, utan man vill också kunna markera ett morfem som tungviktigare än vanligt förled.

Särskrivningar är, som sagt, inte vilket fel som helst utan tvärtom det vanligaste skrivfelet. De svarar alltså mot hundratusentals svenskers, framför allt svenska elevers, spontana språkkänsla. Skolan arbetar energiskt på att motverka feltypen, men vi ser särskrivna ord även i många texter som skrivits av vuxna. Typen är alltså både vanlig, utbredd och svårutrotad.

Hittills har inte en enda språkvetare framträtt till försvar för särskrivningarna. De hänvisar till mängden av möjliga missförstånd och, framför allt, på att skriftens ordbegrepp luckras upp. De vill ha en perfekt harmoni mellan uppslagsorden i en ordbok och fördelningen av mellanslag i text. Det tycks inte heller finnas några smarta speciallösningar för proffsskribenterna; proffsen tycks helt enkelt inte känna något behov av att gå utanför den binära ordningen.

Det finns visserligen mängder av roliga exempel på fel-

aktig särskrivning: *kassa apparater, rök fritt (!), lever pastejen (?), skär maskin, tvär förbindelse, kort köp, snabb matning*. I själva verket tycks de flesta vara skrivbordskonstruktioner, och risken för riktiga missförstånd torde vara liten. Språkvårdarnas missnöje har nog sin grund i systemförsvar: ett ord – ett mellanslag.

Unga och oerfarna skribenter har svårt att klara sig med binära regler för vad som är stycke, ord, mening respektive icke-stycke, sammansättningsled och fras. De vill vara mer nyanserade och griper efter fler skalsteg. Att tro sig förstå drivkrafterna bakom de nya skribentvanorna är dock inte detsamma som att acceptera och tillåta.

Det finns mängder av praktiska skäl mot de nya bruken, inte minst behovet av att få datorer att känna igen viktiga språkliga enheter som ord, meningar och stycken. Men det

är också en fråga om stora och viktiga traditionsbrott som allvarligt förändrar textens karaktär.

Om man antar att strävan mot nyansering är drivkraften slipper man dock ifrån en alltigenom negativ hållning till språkbruket. Det är ju inte torftighet som ligger bakom utan tvärtom en vilja att tänja regler som uppfattas som för trånga. Det ger också en pedagogisk öppning. Utmaningen blir att visa elever och andra osäkra skribenter vad som kan åstadkommas inom regelverkets ram.

Lars Melin

binär = som avser ett av två möjliga värden

rotmorfem = minsta betydelsebärande enhet i språket vilken ensam kan utgöra ett ord

semantisk = som avser betydelsen hos språkliga uttryck

Uppgifter till texten BINÄR SPRÅKVÅRD

1. Vad avses med uttrycket "binär språkvård"?

- A Språkvård som tar hänsyn till att olika skribenter kan ha olika behov.
- B Språkvård som kan tillämpas vid datorbaserad språkgranskning.
- C Språkvård som definierar skrivsätt som antingen rätt eller fel.
- D Språkvård som riktar sig till oerfarna snarare än till erfarna skribenter.

2. Fenomenet med särskrivningar har getts många förklaringar. Vad lyfter textförfattaren fram som den troligaste huvudorsaken?

- A Inflytande från engelskan via översättningar.
- B Införandet av den nya handstil där bokstäverna inte alltid måste sammanbindas.
- C En vilja att ge särskild betoning åt vissa ordled.
- D Det alltmer komplicerade samhällets krav på skriftspråket.

3. Hur betraktar textförfattaren felaktiga särskrivningar?

- A Som ett relativt nytt men vanligt skrivfel som trots allt har liten betydelse för textförståelsen.
- B Som ett växande språkligt problem som får negativa konsekvenser framför allt för skolundervisningen i svenska.
- C Som ett tydligt tecken på en pågående språkförändring som uppstått till följd av alltför tänjbara regler.
- D Som ett ganska oförargligt inslag i en allmän utveckling som tycks knyta tal- och skriftspråk närmare varandra.

4. Vilket förhållande råder enligt textförfattaren mellan särskrivningarna och det som avses med uttrycket "binär språkvård"?

- A Särskrivningarna visar att den binära språkvården fyller sin funktion.
- B Särskrivningarna tyder på att den binära språkvården är otillräcklig.
- C Särskrivningarna sker i enlighet med den binära språkvårdens regler.
- D Särskrivningarna har förändrat den binära språkvården.

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

LÄKEMEDEL MOT NARKOTIKABEROENDE

SBU, Statens beredning för medicinsk utvärdering, har granskat sammanlagt 143 randomiserade, kontrollerade studier av farmakologisk behandling mot narkotikaberoende. Ungefär hälften av studierna gällde underhållsbehandling vid opiatmissbruk. De viktigaste effektmåten i dessa studier var missbruk och kvarstannande i behandling.

SBU:s granskning avslöjar stora kunskapsluckor vad gäller farmakologisk behandling av olika former av missbruk. För cannabis- och amfetaminberoende saknas randomiserade kontrollerade studier. Däremot har 40 studier av farmakologisk behandling vid kokainberoende granskats. I dessa har framför allt tre läkemedel studerats men inget har visat sig verksamt.

Farmakologisk behandling mot heroinberoende kan sägas ske enligt två principer. Antingen med hjälp av opiatliknande substanser, så kallade agonister som till exempel metadon, eller med antagonister som naltrexon. Agonisten metadon binder till opiatreceptorerna men ger ett långsammare tillslag och mindre euforiserande effekt än heroin. Om personen tar heroin är receptorn redan upptagen och effekten av heroinet uteblir. Minskad abstinens gör att metadonpatienten har lättare att ta till sig psykosocial behandling.

Även antagonisterna binder till opiatreceptorerna men utan att ge upphov till någon eufori vilket gör att preparaten, i det här fallet naltrexon, inte är attraktiva i missbrukshänsyn.

Buprenorfin (subutex) är en partiell agonist och kombinerar i viss mån agonisternas och antagonisternas egenskaper.

Av 70 studier kring underhållsbehandling, med sammanlagt nästan 8 000 individer, är det endast ett fåtal – en metadonstudie, en buprenorfinstudie och åtta naltrexonstudier – som jämfört aktiv substans med placebo. I de flesta av studierna har jämförelsen gällt olika aktiva substanser, olika doser av samma substans eller andra olikheter i behandlingen, till exempel öppen mot slutenvård.

SBU anser likväl att metadon är en väldokumenterad behandling med positiva effekter som minskat missbruk och ökat kvarstannande i behandling. Flera metadonstudier har också visat minskad kriminalitet och minskad HIV-smitta.

Hösten 1999 godkände Läkemedelsverket buprenorfin (subutex) för användning vid opiatberoende. Subutex anses ha lägre missbrukspotential och mindre risk för överdos. Verknings tiden är längre än metadonets, vilket innebär att medlet inte behöver tas varje dag. Effekten av subutex är enligt SBU fullt jämförbar med metadon både vad gäller minskat missbruk och kvarstannande i behandling.

Naltrexon, som i Sverige endast är registrerat för behandling av alkoholberoende, används i andra länder för att behandla opiatmissbruk. Den granskade forskningen visar att naltrexon är bättre än placebo både när det gäller att minska missbruket och öka kvarstannandet i behandling. Ändå finns en hel del kliniska erfarenheter av naltrexon som mindre framgångsrikt vid opiatbehandling.

– Ett problem med naltrexon kan vara att det kräver motiverade patienter, eftersom preparatet saknar agonistverkan. Detta medför att abstinenssymtomen blir mer framträdande och risken för sviktande följsamhet och återfall ökar, säger Björn Axel Johansson, forskare vid institutionen för klinisk alkoholforskning vid universitetssjukhuset MAS i Malmö. En framtida möjlighet skulle kunna vara att ge naltrexon i depåform, till exempel som injektion varannan vecka. Försök pågår men några forskningsresultat föreligger ännu ej.

Björn Axel Johansson kan tänka sig att en målgrupp för naltrexonbehandling i kombination med strukturerad psykosocial intervention skulle kunna vara yngre narkomaner tidigt i missbrukskarriären.

– Socialt utslagna narkomaner med klent nätverk har sannolikt svårare att kompensera för heroinsuget och då kanske naltrexon inte är det bästa preparatet. Här bör man kanske i första hand tänka på agonistbehandling.

– En fördel med naltrexon är att det inte är beroendeframkallande.

Förutom underhållsbehandling har SBU även granskat forskning kring abstinensbehandling i samband med heroinavgiftning, som inte är en behandling av beroendet i sig men ofta första steget mot någon annan och längre intervention. Abstinensbehandling kan också vara det avslutande steget i en längre tids metadonbehandling.

Heroinberoende kännetecknas bland annat av kraftiga abstinensreaktioner som kan vara upp till 14 dagar. Abstinensen brukar sätta in fyra till sex timmar efter sista heroindosen. Andra dygnet är besvären ofta som svårast.

Abstinensbehandlingen kan indelas i tre grupper: långsam, snabb och ultrasnabb. Vid den långsamma behandlingen ger man antingen så kallade antiadrenerga preparat som hämmar frisättningen av noradrenalin, den signalsubstans som bidrar till många av abstinenssymtomen, eller opiatliknande substanser som metadon, där principen bygger på korstolerans. Klonidin är en antiadrenerg substans som påverkar noradrenalinomsättningen. I kliniken används läkemedlet även för att behandla högt blodtryck. Både de antiadrenerga och de opiatliknande substanserna är effektivare än placebo. Subutex visar likvärdiga positiva effekter som metadon och klonidin.

Vid valet av preparat bör man, enligt SBU, beakta att de noradrenalinhämmande substanserna, som inte är beroendeskapande, är förknippade med en viss risk för allvarliga blodtrycksfall samtidigt som de opiatliknande preparaten metadon och subutex har en beroendepotential.

Genom att kombinera klonidin med naltrexon kan abstinensbehandlingen förkortas. Det sker till priset av en initialt försvårad abstinens, som sannolikt kräver motiverade patienter. En fördel med metoden är att patienten efter avgiftningen kan fortsätta med naltrexon som farmakologisk återfallsprevention.

Den ultrasnabba avgiftningen sker med hjälp av klonidin och naltrexon under narkos eller sedering. Det är en dyr

och riskabel metod som ej tillämpas i Sverige, men som har ett visst forskningsstöd. Det rör sig dock om små studier behäftade med metodproblem. SBU:s bedömning är att det eventuellt är en metod som kan lämpa sig för patienter med stor oro inför abstinensbehandlingen eller som misslyckats med tidigare behandlingar.

Staffan Hasselgren

receptor = mottagare på cellytor för signalsubstanser och läkemedel

eufori = stark känsla av upprymdhet

placebo = preparat som skenbart är ett läkemedel men som i realiteten inte har någon medicinsk verkan

Uppgifter till texten

LÄKEMEDEL MOT NARKOTIKABEROENDE

5. Vilka behandlingar mot narkotikaberoende har, enligt de studier som nämns i texten, visat sig ha bekräftad effekt?

- A Flertalet behandlingar mot såväl heroin som kokain och amfetamin tycks vara verksamma.
- B Flera olika behandlingar mot heroin är verksamma, men endast enstaka kokainbehandlingar fungerar.
- C Endast behandlingar mot heroin har i varierande grad visat sig verksamma.
- D Endast någon enstaka behandling mot heroin har visat sig fungera, däremot de flesta mot kokain.

6. Behandling med naltrexon kräver motiverade patienter, enligt Björn Axel Johansson. Vad är anledningen?

- A Naltrexon har kraftiga medicinska biverkningar.
- B Behandling med naltrexon tar lång tid.
- C Naltrexon framkallar ingen eufori.
- D Frånvaro av naltrexon orsakar abstinens.

7. Vilken av följande slutsatser om abstinensbehandling med läkemedel är mest rimlig att dra av textens resonemang?

- A Ingen av de behandlingsmetoder som tillämpas i Sverige är fri från risker eller nackdelar.
- B Erfarenheter från andra länder har bildat mönster för den svenska behandlingens utformning.
- C Effektiviteten hos de metoder som används i svensk missbrukarvård är internationellt ifrågasatt.
- D Abstinensbehandling har av tradition låg prioritet i Sverige.

8. Hur kan man utifrån texten bäst sammanfatta kunskapsläget i fråga om läkemedelsbehandling vid narkotikamissbruk?

- A De kunskaper som finns omsätts sällan i praktisk behandling.
- B Området är väl utforskat men intresset ökar i de fall där andra behandlingsmetoder misslyckats.
- C Graden av kunskap varierar starkt beroende på vilken typ av narkotika behandlingen gäller.
- D Forskningen har kommit fram till oväntade resultat vilket ger ökade behandlingsmöjligheter.

GRODOR OCH FISKAR SOM VÄDERPROFETER

Genom att iaktta djurens beteenden har människor i alla tider ansett sig kunna förutsäga omslag i väderleken till köld, regn eller storm. Redan i Plinius d.ä. *Naturalis historiae* återfinns många sådana tecken och märken hos djuren. I den svenska medeltida litteraturen finns också åtskilliga exempel. I Peder Månssons *Bondakunst* heter det att "ropa fröerne meer än the äru vane roppa (...) thet merker storm". Att grodor genom sina läten och beteenden anses förebåda oväder eller regn är en i Europa mycket spridd folklig föreställning.

Regenfrosch är enligt Jacob Grimm en benämning på grodor som visar sig före regn. Även i Norden är beteckningarna *regnroda* och *regnfro* kända, även om det kan vara översättningar från tyska arbeten, snarare än genuina folkliga benämningar. Som ett vädermärke har samerna – liksom sina nordiska grannar – observerat att när grodorna gick upp på torra kullar eller gräsplättar, då skulle det bli regn.

Man kan också påminna om att lövgrodan (*Hyla arborea*) i Skåne ibland hölls i fångenskap som ett slags väderspåman. Enligt lokalhistorikern Olof Cappelin (1932), som skildrat den folkliga kulturen på Österlen, höll man på 1800-talet i trakterna av Kivik i Skåne lövgrodor i glasburkar som ett slags väderprofeter. Det uppges att ägaren till en lövgroda tog en glasburk, lade en grästuva i botten, fyllde glaset till hälften med vatten och täckte alltsamman med en bit flanell. I grästorvan stack man en ställning av furuträ och satte ned grodan. Så länge den satt på ställningen förväntades gott väder, men om den gick ned i grästuvan skulle det bli en stor förändring i vädret och gick den djupt ner i vattnet kunde man vänta slask och regn.

Sedvänjan tycks ha varit känd på flera håll i Skåne under 1800-talet. Lundazoologen Sven Nilsson (1842) berättar i sin bok om Skandinavien fauna att eftersom hanarna "... genom sitt skrik förkunna väderskifte, har man dem stundom i glas i vatten inne i sitt rum och underhåller dem med flugor. Till detta (...) duger således endast hannarna af minst 3 års ålder" och tillägger att han själv under ett par års tid haft en sådan lövgroda.

På kontinenten, där lövgrodan är så mycket vanligare än här, har det sedan gammalt ansetts att den var en god vädersiare och det var en utbredd tro att den genom sitt läte bebådade väderskiften. Enligt Konrad von Megenbergs *Buch der Natur* från omkring 1359 heter det att "Das Fröschel hat die Art, dass es vorhin schreit, wenn ain Regen wil komen" (den lilla grodan har det sättet, att den i förväg skriker när ett regn förväntas komma). Ett talesätt från den tyska bondepraktiken lyder "Wenn die Laubfrösche knarren, magst du auf Regen harren" (när lövgrodorna knarrar, har du regn att vänta). Det var ganska vanligt att man i Tyskland höll lövgrodan som en *Wetterfrosch* i glas för att förutsäga vädret.

Även i Danmark hände det att man på 1800-talet höll lövgrodor i en glasburk som väderprofeter på samma sätt som beskrivs från Kivik.

Ännu vid mitten av 1900-talet har lövgrodor sålts i stora mängder hos tyska zoohandlare som väderspåmän, rapporterar den tyske herpetologen Erhard Frommhold (1965) i en översikt över inhemska grod- och kräldjur. Som zoologen Robert von Lendenfeldt redan 1883 visade genom kontrollerade experiment är det emellertid inte mycket bevänt med denna egenskap.

I Tyskland har man använt sig av levande väderfiskar, nämligen slampiskare (*Misgurnus fossilis*). Walther Mitzka uppger (1940) att den hölls i behållare i hemmen för att spå väder. Några tyska lokala namn på slampiskaren är för övrigt *Wetterfisch*, *Wetterahl* och *Wettergrundel*. Den kände tyske zoologen Alfred Brehm skriver att slampiskaren tycks vara mycket mottaglig för förändringar i atmosfären: "Om ett oväder hotar, blir han i högsta grad orolig, beger sig upp till ytan från sitt gyttjiga hem och simmar här omkring, synbarligen helt ängslig, ständigt snappande efter luft. Redan ett dygn innan ovädet kommer, bär han sig åt på detta sätt och bär alltså med full rätt namnet *Wetterfisch*. Troligtvis sammanhänger denna hans känsla för atmosfäriska förändringar med simblåsans egendomliga byggnad. Dennas fria ände ligger tätt intill huden och kan alltså lätt röna inflytande av förändringar i lufttrycket, vilka sedan genom de weberska benen fortplantas till innerörat, som härigenom i sin tur påverkas."

"Vid stundande oväder blir fisken även på dagtid orolig, därav *Wetterfisch*", bekräftar zoologerna Werner Ladiges och Dieter Vogt (1965).

Artens anspråkslöshet som akvariefisk gjorde också att den tidigare importerades även till Danmark och Sverige. Dess förmenta egenskap som väderfisk var känd i akvariekretsar och kanske var detta också en anledning till att den fick en viss popularitet. "Slampiskaren är en förtjusande fisk som förekommer mycket i handeln hos oss", skriver den danske zoologen C.V. Otterström (1914) strax före första världskriget. Den ansågs som en användbar *vejrprofet*, eftersom den blev orolig vid fallande lufttryck, heter det. Slampiskaren "åtnjuter rykte som väderspåman, i det den blir orolig vid fallande lufttryck", uppger C. H. Hedenström i en liten skrift om akvarieskötsel som utkom 1926. "Den hålles gärna i akvarierna, mest på grund av sitt goda rykte som väderleksprofet. Vid annalkande oväder är den mycket orolig", noterar en av den svenska akvarieskötselns förgrundsgestalter, Edvin Brorsson (1933).

Bruket av lövgrodor och slampiskare som väderleksspåmän kan ses som tidiga former av terrarie- och akvarieskötsel. De var mycket populära just för att man kunde hålla levande djur i fångenskap med allt det spännande och intressanta, inte minst för barnen, som det innebar. Lika lite som andra folkliga väderleksmärken har grodor eller andra djur varit några säkra tecken för att förutspå kommande väderlek. Sedvänjorna har som framgår ovan förekommit även i Sverige, men det handlar framför allt om kontinentala vanor som letat sig hit. Lövgrodor kunde man fånga själv i Skåne, men slampiskare, som framför allt

hörde hemma i det tidiga 1900-talet då man ännu fick nöja sig med kallvattensakvarier, var något man var hänvisad till importdjur för.

Ingvar Svanberg

Uppgifter till texten

GRODOR OCH FISKAR SOM VÄDERPROFETER

9. Vad är det enligt texten som orsakar slampiskarens reaktioner? A Variationer i lufttrycket. B Elektriska laddningar i atmosfären. C Rörelser i det omgivande vattnet. D Tryckskillnader mellan vattenyta och botten.	11. Hur betraktar textförfattaren sammanfattningsvis de djur som förr i tiden användes för att spå väder? A Som svenska inslag i gamla kontinentala sedvänjor. B Som dåtida symboler för naturens mystiska och okända sidor. C Som uttryck för folklig skepsis inför vetenskapens förklaringar. D Som fantasieggande föregångare till vissa nutida husdjur.
10. Hur ställer sig textförfattaren till uppfattningen att grodor och fiskar skulle vara "väderprofeter"? A Han antyder att det är lika svårt att entydigt bekräfta uppfattningen som att avfärda den. B Han anför en mängd citat i syfte att styrka riktigheten i uppfattningen. C Han ser uppfattningen som ett uttryck för folktro som inte bestyrkts av vetenskapen. D Han skulle gärna vilja att uppfattningen vore korrekt men kan inte bevisa det.	12. Hur kan texten bäst karakteriseras? A Argumenterande B Redogörande C Spekulerande D Debatterande

DET MANGRANNA SÄLLSKAPET

”Det är den första kursen för nyanställda traineer på Primo AB. Ett femtontal traineer deltar i kursen. Den här gången är tre av dem kvinnor, vanligtvis är det cirka hälften. [...] Klockan 16.00 står vd-presentationer på schemat, vilket innebär att koncernens åtta bolagsdirektörer kortfattat ska berätta om sin verksamhet. [...] Direktörerna är åtta välklädda män i 40–60-årsåldern, alla i mörka kostymer och vita skjortor. Enda undantaget från den strikta klädseln är ett par röda strumpor med Musse Pigg på. Bäraren är en av de yngre direktörerna. Kursledaren Leif [...] börjar med att hälsa alla välkomna.

– Det är ett mangrant sällskap – vilket vi har diskuterat mycket. Ännu har vi ingen lösning på vad vi ska göra för att få fler kvinnor i ledningsgrupperna. [...]

Leif undrar om det finns några direkta frågor.

– Varför rekryterar ni kvinnliga traineer? frågar traineen Jesper med en glimt i ögat så fort ordet blir fritt.

– Va? utropar traineen Annika upprört. [...]

– Under de senaste tio åren har 55 % killar och 45 % tjejer rekryterats till traineeprogrammet. [...] Det är en brist på kvinnor på ledningsnivå, och det har fokuserats sedan några år. Problemet är att både bolaget och kvinnorna själva måste ställa upp för kvinnornas karriär. Det är en svår fråga. [...]

– Vi anställer flickor med goda betyg, som är både trevliga och paranta. Jag brukar säga att sedan jagas de av männen i företaget som försöker rycka in dem i familjelivet för att de ska ha dem för sig själva.

Efter denna inledning skrattar alla.”

Stycket ovan är ett utdrag ur inledningen till Ulla Erikssons avhandling *Det mangranna sällskapet. Om konstruktion av kön i företag* som lagts fram vid företagsekonomska institutionen, Göteborgs universitet. Grundfrågan som avhandlingen söker besvara är varför det finns så få kvinnliga chefer i svenskt näringsliv. Som framgår av inledningen finns det i många organisationer ett uttalat önskemål om att öka antalet kvinnor i ledande ställning. Argumenten är i allmänhet att det skulle vara positivt för organisationen. Det finns sällan något klart och artikulert motstånd, alla är för, och ändå ändras verkligheten sakta, om alls. Varför är det så?

Den metod som Eriksson väljer för att besvara frågan och belysa frågeställningen är att följa en grupp nyantagna trainees till ett program genomfört av ett internationellt storföretag verksamt i Sverige. Traineeprogrammen riktas oftast till relativt unga personer som nyligen lämnat universitet eller högskola. Så är fallet också för detta program. Under programmet växlar perioder på skolbänken med praktik i olika delar av företaget. Båda momenten syftar förutom till konkret och praktiskt lärande till att insocialisera de nya i företaget – att bli en del av företaget och omfatta dess värderingar. Samma syfte fyller de träffar som gruppen kallas till. Hela traineeperioden kan ses som en socialisationsprocess.

I avhandlingen får vi följa gruppen av trainees från det att de var på sin första intervju till dess att de tillträder sin första riktiga anställning. Eriksson har använt olika metoder, bland annat deltagande observation. Författaren väljer att tolka, och också delvis beskriva, det hela från ett kulturperspektiv och använder de från antropologin hämtade begreppen enkulturation och ackulturation. Det första innebär att ”människor lär sig en egen kultur” och det andra att ”lära sig en annan kultur”. Trainee-tiden kan ses som en ”rite de passage” som innehåller en separation (från studenttiden), en förvandling och en inkorporering. Det kan också, som i detta fall, finnas en ”liminal” fas, som utmärks av ett mitt-emellan-tillstånd präglad av osäkerhet för alla berörda.

Det är en utvald skara som börjar som trainees. Nästan 1 000 personer svarade på företagets annons, 80 kallades till en första intervju, 16 av dessa gick vidare till en andra och bland dessa utvaldes alltså tio, fem kvinnor och fem män. Författaren visar att intervjutillfällena är tydliga exempel på hur kön skapas i organisationer. Enbart kvinnor fick direkta frågor om familjeplaner inför framtiden. Det ”rätta” svaret visade sig vara en balansgång mellan karriärinriktning och familjeinriktning. De kvinnor som sade sig välja bort make och barn motsvarade inte förväntningarna. De var *för* karriärinriktade. En kompletterande tolkning är att de framstod som orealistiska. Men också på männen fanns det könsrelaterade förväntningar. De fick inte vara alltför stereotypt manliga, dvs. inte alltför dominerande, alltför självcentrerade, alltför framåt, alltför sportiga osv. Det förefaller, menar Eriksson, som att för litet femininitet och för mycket maskulinitet exkluderar kandidater.

Skillnaderna mellan kandidaterna och de accepterade trainees med avseende på kön är små. Något annat är väl heller inte att vänta. De har liknande utbildning, liknande familjebakgrund och är i samma ålder. Deras uttalade argument för att vända sig just till undersökningsföretaget är dock något olika. Männen hänvisar till det som ett bra första jobb i en framtida karriär och kvinnorna menar att företaget har en image med vilken de sympatiserar.

Under trainee-tiden känner sig personerna ibland frustrerade. De vill ”ge järnet” och visa vad de kan men tycker sig ibland bli hindrade av de stationära organisationsmedlemmarna. Tiden ger dem också utrymme för reflektion både över sig själva, över arbetet och över livet. Männen tycks under den tiden bli mera lika kvinnorna och inkludera också det privata i sina reflektioner inför framtiden. Genomgående tycks de bli ännu mera lika än de var från början.

Eriksson hade otur med sin grupp. Sju av de tio lämnade företaget under studiens gång. Det är den empiriska samhällsforskarens oblida öde att inte kunna registrera sina undersökningsobjekt. Eriksson använder dock detta faktum som ett underlag för sin analys och diskuterar bland annat varför individerna lämnar företaget respektive blir kvar. Förklaringarna ligger till stor del i att organisationens utveckling inte motsvarar, och förväntas motsvara, dessa unga män-

niskors ambitioner. De tre som stannar är alla kvinnor (vilket gör att avhandlingstiteln *Det mangranna sällskapet* blir tvetydig). De tre som stannar får bättre villkor än de flesta före dem. De som lämnar företaget gör det eftersom de tycker att det inte längre erbjuder dem sådana framtidsutsikter som de förväntade sig då de började. Mot slutet av perioden är det för flera av personerna uppenbart att de lika villkor för kvinnor och män som de ofta inledningsvis trodde fanns är en chimär. Villkoren och förväntningarna är olika: Mannen är den organisatoriska normen. Den normen reproduceras trots uttalade målsättningar om ökad kvinnlig rekrytering på ledande poster och en jämställd organisation. Eriksson sammanfattar de motsägelsefulla budskapen i en modell "över budskap om kön i organisationer" i avhandlingens avslutande kapitel. På ena axeln finns budskap avseende kön som är bevarande kontra brytande. På den andra axeln finns dimensionen öppen kontra dold och på så sätt fås fyra grupper av budskap, "uppenbara köns-

brytande" osv. Erikssons slutsats är att budskapen på den dolda nivån fortsätter alla, ledning såväl som trainees, kvinnor såväl som män, "mangrant att reproducera". Att det blir som det blir är alltså inte något som kan "skyllas" på någon speciell grupp eller utpekad individ. Alla deltar aktivt i att skapa den bestående ordningen.

Det är som förhoppningsvis framgått en intressant avhandling som Eriksson skrivit. Mycket känns bekant – och något annat är naturligtvis inte möjligt. Att något företag skulle uppträda diametralt annorlunda än alla andra är inte tänkbart. Organisationer uppträder som alla andra organisationer. Erikssons metod att verkligen följa en grupp över flera år ger en ökad förståelse för den verklighet som avspeglar sig i statistikens siffror över sakernas tillstånd. Hennes grepp att använda antropologisk terminologi fungerar väl. Jag uppskattar mycket hennes sätt att under skrivandets och läsandets gång reflektera över sin egen metod.

Elisabeth Sundin

Uppgifter till texten

DET MANGRANNA SÄLLSKAPET

13. Vilket av följande talesätt uttrycker vad Ulla Eriksson enligt texten fann beträffande urvalet till traineeplatserna?

- A "Lagom är bäst"
- B "Övning ger färdighet"
- C "Ärlighet varar längst"
- D "Friskt vågat är hälften vunnet"

14. En majoritet av traineerna lämnade sina platser under studiens gång. Hur hanterar Ulla Eriksson detta faktum, enligt textförfattaren?

- A Hon noterar fenomenet men avstår från att dra några slutsatser av det.
- B Hon konstaterar att det oförutsedda är en inneboende del av forskningen.
- C Hon diskuterar och analyserar det inträffade inom ramen för sin undersökning.
- D Hon tolkar händelsen som ett tecken på att hennes undersökningsarbete påverkat de inblandade.

15. Vilket av följande svar på frågan "varför finns det så få kvinnliga chefer i svenskt näringsliv?" har starkast stöd i den refererade avhandlingen?

- A Den svenska företagskulturen missgynnar nybörjare och unga människor.
- B Kvinnor väljer redan på förhand bort de karriärvägar som skulle innebära underordning gentemot männen.
- C Den manliga ordningen i företagen återskapas ständigt, även av kvinnorna själva.
- D Kvinnor byter oftast verksamhetsområde när de upptäcker att bilden av företaget inte stämmer med verkligheten.

16. Vad är det textförfattaren främst uppskattar i Ulla Erikssons avhandling?

- A Valet av forskningsmetod och den resonerande hållningen.
- B Intervjutekniken och det tydliga organisationsperspektivet.
- C Valet av undersökningsobjekt och avhandlingens slutsatser.
- D Statistikredovisningen och det feministiska perspektivet.

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

LÄKARUTBILDNINGEN

Läkare och läkarutbildningens förmåga att beakta frågor om empati, etik, patientpsykologi, humanism och liknande aspekter har länge diskuterats och debatterats såväl internationellt och nationellt som inom Karolinska institutet. I en nyligen genomförd extern utvärdering av de svenska läkarutbildningarna betonades dessa faktorer, och det framhölls också att de varit eftersatta. Mot denna bakgrund genomfördes vid Karolinska institutet en enkätstudie. Nedan redovisas huvuddragen av resultaten.

Samtliga studenter som gick psykiatrikursen 1996 i Stockholm ombads att besvara ett frågeformulär i slutet av grundutbildningen. Formuläret innehöll frågor om i vilken utsträckning studenterna tyckte att psykiatrikursen och läkarutbildningen i stort samt läkarrollen kännetecknades av humanistiskt, psykologiskt, naturvetenskapligt och etiskt tänkande. Andra frågor rörde studenternas uppfattning om förebilder de mött och lärares sätt att bemöta studenterna.

Vidare ställdes en öppen fråga om hur studenterna ansåg att utbildningen påverkat deras personlighet. Frågan löd: "Hur har läkarutbildningen (i positiv och negativ bemärkelse) påverkat din personliga utveckling vad gäller exempelvis människosyn, självkännet, empati, etiskt förhållningssätt etc?" Av 330 studenter svarade 210 på enkäten, och 130 av dem svarade utförligt på den öppna frågan.

Svaren kan indelas i tre grupper på basis av var studenterna lade tyngdpunkten för den påverkan som skett på deras personlighetsutveckling. Denna påverkan tillskrevs faktorer såväl inom utbildningen (51 procent) och utanför (6 procent) som både inom och utanför utbildningen (22 procent). En del svar var alltför svåra att kategorisera (21 procent). Eftersom 73 procent av studenterna klart angav att personlighetspåverkande faktorer fanns inom utbildningen, är det angeläget för lärare att beakta sådana faktorer.

En översikt av empiriska studier av universitetsstudenters inläring har också visat att en viktig funktion hos lärare är att i konstruktiva dialoger med studenter kunna ifrågasätta studenternas grundläggande värderingar och synsätt. Andra studier har visat att lärarnas grad av intresse för studenternas inläring och resonemang – inte undervisningsformerna eller taveltekniken – väger tyngst i universitetsstudenters bedömningar av lärarinsatser. I vår undersökning kommenterade 10 procent spontant lärarnas bemötande, utan att detta efterfrågades i den öppna frågan.

Hela 68 procent av de 203 studenter som besvarade frågan "Anser du att du blivit sedd och hörd och fått hjälp att bearbeta omtumlande upplevelser?" svarade att detta skett i otillräcklig grad eller inte alls. Tidigare enkätstudier på Karolinska institutet har visat att studenterna anser sig bli bra bemötta under de första, prekliniska terminerna, men att detta tyvärr inte håller i sig under de kliniska studierna, med några få lysande undantag.

Psykologen och psykoterapeuten Ulla Holm betonar i sin definition av empati och sympati att empati handlar om att fånga upp och förstå en annan människas känslor, medan

sympati innebär att vara välvilligt inställd till någon. Hon framhåller att vanliga missuppfattningar, t.ex. att blanda ihop empati med överidentifikation, leder till farhågor att för mycket empati leder till utbrändhet.

Liknande oklarheter framkom i studenternas svar vad gäller definitioner av själva begreppen. Ibland framträdde också en osäkerhet kring vad som är "lagom nivå" när det gäller empatisk förmåga och engagemang i patientkontakterna. I flera kommentarer framkastades tanken att distansering och avtrubbing är något man måste genomgå eller "ett pris man får betala".

Upplevelsen av att bli avtrubbad har dokumenterats ett antal gånger under de senaste decennierna, och på senare år har det förts en diskussion i Sverige kring läkarutbildningens avtrubbade effekter hos studenterna vad gäller empati och förmåga till helhetssyn. I vår studie berörde 21 av 130 (16 procent) studenter i essäsvaren upplevelser av minskad empati och avtrubbing under utbildningen. I resterande essäsvår uttryckte 27 procent varierande grad av positiva upplevelser.

I essäsvaren efterfrågade studenterna handledning och ökade möjligheter till diskussion kring läkarrollen och egen utveckling under utbildningen.

Många studenter framförde att de diskuterade etiska frågor i kamratgruppen både inom och utanför utbildningen och med anhöriga, men sällan vid schemalagda tillfällen med lärare. Andra framhöll dock att de genomgått en positiv utveckling vad gäller etiska förhållningssätt, och att detta var en naturlig följd av de otaliga möten med nya människor/kulturer/miljöer som utbildningen medför.

Erfarenheter visar att enbart traditionella undervisningsformer inte räcker för att effektivt undervisa i medicinsk etik. Resultaten hänger också samman med mognaden och utvecklingen hos den enskilde studenten. I en longitudinell studie av läkarstuderande visades att studenternas förmåga att resonera kring moraliska/etiska frågor korrelerade med studenternas intresse för att etablera djupare interpersonella kontakter.

Studenter i grundutbildningen uttrycker önskemål om att bearbeta frågor om etik fortlöpande och kopplat till de egna kliniska erfarenheterna. En närliggande och ofta outnyttjad möjlighet är att personalen på en avdelning tillsammans med studenter analyserar hur etiska frågor kan lyftas fram och diskuteras.

Vi fann ganska många kommentarer där studenterna ansåg att de påverkats i riktning mot ökad öppenhet inför olika företeelser (23 procent av de 130 essäsvaren). Som orsaker nämndes bl.a. mötet med människor med olika bakgrund och förutsättningar socialt och ekonomiskt eller med vitt skilda värderingar och attityder.

Att en fjärdedel av de 130 studenterna spontant beskrev hur bredden i de erfarenheter de fått i utbildningen påverkat deras syn på mänskliga problem och läkarens möjligheter – oftast i positiv riktning – är glädjande. Samspelet mellan den enskilde studenten och de mångfasetterade mötena

med patienter, anhöriga och personal rymmer en stor potential till personlighetsutveckling. Ett sätt att stimulera denna utveckling är att regelbundet i undervisningen lyfta fram och bearbeta dessa upplevelser och erfarenheter.

Professor Gunnar Birgegård beskriver, utifrån exempel, situationer där läkare bemöter sina patienter på ett professionellt sätt och överför dessa exempel till motsvarande vanliga situationer i handledning och undervisning. När läkare i sina möten med patienter lyckas bemöta dem som individer, förstå deras situation, uppmuntra till frågor och reflektion, så kan de göra sammaledes med sina studenter.

Viktigt är att stimulera studenterna till reflektion över personlig utveckling. Därvidlag kan exempelvis skönlitteratur, filmer och rollspel användas som återkommande moment i utbildningen för att stärka studenternas förmåga till reflektion över mötet mellan patient och läkare. Vidare bör

studenterna ges återkoppling om kliniska färdigheter, läkarroll och personlig utveckling i form av utvecklingssamtal som kan baseras på loggböcker.

Sannolikt ger väl sammanhållna, längre inslag med övergripande och tydliga mål klarare signaler om ämnets relativa betydelse. Dessutom torde sådana mer omfattande inslag leda till djupare och mer varaktiga effekter på studenternas inläring och attityder. Utspridda och återkommande kortare inslag kan förhoppningsvis ha positiva effekter förutsatt att övriga kurser som studenterna kommer i kontakt med genomsyras av samma övergripande intentioner. Detta är dock frågor som närmare behöver studeras.

**Daniel Bruchfeld, Margaretha Bågedahl-Strindlund
och Dick Mårtenson**

Uppgifter till texten LÄKARUTBILDNINGEN

17. Vad uttryckte en majoritet av de studenter som svarade på den beskrivna enkätens öppna fråga? A Att de under utbildningens gång omprövat sin syn på läkaryrket. B Att de som helhet såg positivt på medicinens möjligheter. C Att de förändrats som personer till följd av läkarutbildningen. D Att de kände engagemang och öppenhet i förhållandet till patienter.	19. Vad i läkarutbildningen var de tillfrågade studenterna mest missnöjda med, enligt texten? A Att deras åsikter och idéer så ofta ifrågasattes. B Att utrymmet för egen reflektion var så begränsat. C Att patientkontakterna var så krävande. D Att lärarnas respons och stöd var så bristfälligt.
18. Vilken slutsats är utifrån texten mest rimlig att dra när det gäller de tillfrågade studenterna och deras erfarenheter av etiska frågor inom läkarutbildningen? A Resonemangen kring etiska frågor var alltför ytliga för att fungera utvecklande. B Lärdomarna i etiska frågor inhämtades främst på annat sätt än via lärarledd undervisning. C Undervisningen i etiska frågor var krävande framför allt för enskilda studenter. D Diskussionerna om etiska frågor gick sällan att överföra från undervisning till praktik.	20. Hur kan texten bäst karakteriseras? A Målinriktad studie B Kritisk introduktion C Formell skrivelse D Tolkande redovisning

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 1

DELPROV 2 ORD b

Anvisningar

Provet innehåller 40 uppgifter

Varje uppgift inleds med ett ord i fetstil. Under detta finns fem svarsförslag. Välj det svarsförslag som **bäst** motsvarar innebörden av det fetstilta ordet. Endast ett svarsförslag är rätt.

Övningsexempel 1

förlå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förlå betyder ungefär samma sak som *räcka till*. Rätt svar är alltså **E**.

Övningsexempel 2

mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En *mjärde* är ett slags *fiskeredskap*. Rätt svar är alltså **B**.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **40 uppgifter**.

PROVTID: 15 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. **begeistrad**

- A upprörd
- B förskräckt
- C otålig
- D frestad
- E förtjust

2. **kut**

- A segelfartyg
- B sälunge
- C fiskeredskap
- D trätunna
- E bäverhona

3. **vara i ropet**

- A vara utvald
- B vara överlägsen
- C vara engagerad
- D vara upprymd
- E vara omtalad

4. **vice versa**

- A varken eller
- B dessutom
- C både och
- D tvärtom
- E antingen eller

5. **ajournera**

- A underkänna
- B uppehålla
- C uppskjuta
- D utlämna
- E underrätta

6. **hagla**

- A överraskande slå till
- B plötsligt dyka upp
- C dimpa ner
- D komma i stor mängd
- E spridas åt alla håll

7. **deportera**

- A förvara
- B avresa
- C förråda
- D avslöja
- E förvisa

8. **passé**

- A tröttkörd
- B utbytt
- C verkningslös
- D föråldrad
- E hämmad

9. **anekdot**

- A självklar slutsats
- B logisk motsägelse
- C kort historia
- D motsatt betydelse
- E noggrann redogörelse

10. **sinnrik**

- A vettig
- B känslig
- C livlig
- D rolig
- E fyndig

11. **omsider**

- A så småningom
- B genast
- C för tillfället
- D snart
- E i all hast

12. **ringakta**

- A skämmas för
- B se ned på
- C föra bakom ljuset
- D motsätta sig
- E hantera oförsiktigt

13. **deskriptiv**

- A jämförande
- B uttömmande
- C omfattande
- D argumenterande
- E beskrivande

14. **humus**

- A beståndsdel i jord
- B kalkrik avlagring
- C bakterieodling
- D avloppsslam
- E nätverk av rottrådar

15. **insinuation**

- A grav misstanke
- B stor tveksamhet
- C elak antydning
- D falskt påstående
- E starkt tvivel

16. **vara på upphällningen**

- A vara i dåligt skick
- B starta på nytt
- C ligga i startgroparna
- D hålla på att ta slut
- E vara sent ute

17. **galon**

- A smal pelare
- B yttersko av gummi
- C plastbelagd väv
- D bredbrättad regnhatt
- E gammalt fartyg

18. **androgyn**

- A manlig
- B dubbelkönad
- C omänsklig
- D kastrerad
- E steril

19. **from**

- A bokstavstroende
- B andefattig
- C känslig
- D varmt religiös
- E bibliskt lärd

20. **komma an på**

- A bråka med
- B leda till
- C enas om
- D tjata på
- E bero på

21. **kontinuitet**

- A direkt uppföljning
- B tröttsam upprepning
- C tydligt orsakssamband
- D oavbrutet sammanhang
- E långsiktig uppföljning

22. **psykofarmaka**

- A sjukdomsbild
- B samtalsterapi
- C medicinsk litteratur
- D läkemedel
- E sjukligt beteende

23. **mantra**

- A syndabekännelse
- B lovord
- C helig formel
- D levnadsregel
- E uppmaning

24. **kuriosa**

- A vardagliga händelser
- B vaga minnen
- C starka misstankar
- D stora ord
- E märkvärdiga saker

25. **frimureri**

- A publikfrieri
- B mångsyssleri
- C självbedrägeri
- D hemligt samförstånd
- E ungdomssvärmeri

26. **obskyr**

- A omodern
- B envis
- C tvivelaktig
- D ohövlig
- E känslolokall

27. **betingelser**

- A jämförelser
- B avsikter
- C tillfälligheter
- D slutsatser
- E förutsättningar

28. **essensen**

- A det perfekta
- B det eviga
- C det slutgiltiga
- D det självklara
- E det väsentliga

29. **moderera**

- A anpassa
- B förstärka
- C ersätta
- D komplettera
- E förnya

30. **vurm**

- A starkt intresse
- B stor längtan
- C intensiv glädje
- D trygg vetskap
- E överbeskyddande beteende

FORTSÄTT PÅ NÄSTA SIDA

31. **stuckatur**

- A porslinsmålning
- B gipsdekoration
- C pelargång
- D väggpanel
- E fönsternisch

32. **föresätta sig**

- A förbereda sig
- B ha som vana
- C företa sig
- D göra motstånd
- E ställa upp som mål

33. **sekulariserad**

- A förvärldsligad
- B vördad
- C motarbetad
- D förbisedd
- E underordnad

34. **dekret**

- A avslag
- B undantag
- C påbud
- D översyn
- E tillägg

35. **ambulera**

- A hålla fast
- B sätta igång
- C byta bort
- D skynda på
- E flytta omkring

36. **plattityd**

- A negativ inställning
- B låg profil
- C intetsägande yttrande
- D neutral hållning
- E förutsägbart beteende

37. **altruism**

- A osjälviskhet
- B envishet
- C självständighet
- D öppenhet
- E obeslutsamhet

38. **bulgur**

- A sädesprodukt
- B musikinstrument
- C tropisk frukt
- D ädelsten
- E ytterplagg

39. **travestera**

- A bortförklara
- B skämtsamt förvränga
- C envist upprepa
- D ordagrant översätta
- E tillrättavisa

40. **art director**

- A konstnärlig ledare för teateruppsättning
- B föreståndare för konstgalleri
- C samordnare vid filminspelning
- D ansvarig för formgivning av text och bild
- E bildproducent vid tv-produktion

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

NYBÖRJARE I HÖGRE UTBILDNING 1959/60

Inskrivna nybörjare i högre utbildning läsåret 1959/60 uppdelade efter kön, studieriktning samt faderns yrke.

Studieriktning	Faderns yrke												
	Jordbruk med binärings- utom arb.	Folkkollektare m. fl.	Akademiker (ej annorstädes redovisade)	Officerare	Direktörer, disponenter, grosshandl.	Handlande, handelsresande, hantverkarmäst.	Högre tjänste- män utom akademiker, vissa fria yrken	Övriga tjänstemän	Arbetare	Obestämt yrke	Uppgift saknas	Samtliga	
Män													
Teologisk fakultet	21	4	27	2	6	7	16	19	18	—	7	127	
Juridisk fakultet	19	12	126	10	54	42	62	35	30	—	19	409	
Medicinsk fakultet	19	15	105	13	18	22	46	15	21	—	7	281	
Humanistisk fakultet	137	89	320	21	96	213	252	179	295	5	95	1 702	
Naturvetenskaplig fakultet	93	48	192	17	53	134	137	108	168	5	40	995	
Teknisk högskola	81	36	174	12	66	94	167	102	167	3	17	919	
Handelshögskola	14	7	51	8	49	57	49	31	41	1	6	314	
Tandläkarhögskola	9	3	33	1	7	20	19	16	32	—	2	142	
Farmaceutiska inst. apotekarlinjen	5	2	11	—	1	6	7	8	10	—	—	50	
Farmaceutiska inst. receptarielinjen	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	3	
Veterinärhögskolan	7	2	4	—	1	2	4	2	2	—	2	26	
Skogshögskolan	11	2	6	1	—	2	5	—	4	—	2	33	
Lantbrukshögskolan	26	—	3	—	—	1	1	2	3	—	—	36	
Gymnastiska centralinstitutet	4	2	1	—	3	5	5	7	6	—	—	33	
Sjukgymnastinstitut	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	
Lärarhögskolans ämneslärarlinje	4	3	3	1	2	4	3	4	7	—	1	32	
Socialinstitut	21	1	6	—	1	8	13	8	51	—	6	115	
Alnarps mejeritekniska linje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Folkskoleseminariums 2-åriga linje	25	7	14	1	6	29	24	25	74	—	5	210	
Distriktsåklagarkursen	1	3	1	1	3	3	4	5	1	—	1	23	
Handelsgymnasiums 1-åriga kurs	8	6	36	10	36	32	31	16	20	—	10	205	
Statliga verkens utbildningslinjer	15	7	4	1	2	9	15	15	31	—	—	99	
Krigsskolorna	19	6	18	10	10	27	24	17	32	1	—	164	
Inst. för reklamutb. o. Grafiska inst.	2	2	11	2	5	4	14	6	8	—	1	55	
Samtliga	542	257	1 146	111	421	721	899	620	1 021	15	221	5 974	
Kvinnor													
Teologisk fakultet	10	2	7	—	2	5	5	5	7	—	—	43	
Juridisk fakultet	6	5	33	3	12	7	9	6	7	—	6	94	
Medicinsk fakultet	7	3	34	—	6	6	15	4	6	—	—	81	
Humanistisk fakultet	121	76	424	28	131	218	330	189	234	3	84	1 838	
Naturvetenskaplig fakultet	40	23	78	4	24	34	48	33	47	1	14	346	
Teknisk högskola	1	1	19	3	3	6	9	3	5	—	1	51	
Handelshögskola	2	1	5	2	4	3	5	2	2	—	1	27	
Tandläkarhögskola	2	5	22	1	5	8	20	4	9	—	1	77	
Farmaceutiska inst. apotekarlinjen	2	1	7	—	—	6	5	1	3	—	—	25	
Farmaceutiska inst. receptarielinjen	25	6	30	3	10	22	26	27	28	—	1	178	
Veterinärhögskolan	1	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	5	
Lantbrukshögskolan	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	
Gymnastiska centralinstitutet	3	—	8	1	2	3	9	2	7	1	—	36	
Sjukgymnastinstitut	10	4	44	3	20	14	24	5	4	—	1	129	
Lärarhögskolans ämneslärarlinje	2	—	6	1	1	4	5	3	3	—	—	25	
Socialinstitut	22	2	21	3	4	20	18	11	31	—	2	134	
Alnarps mejeritekniska linje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Folkskoleseminariums 2-åriga linje	26	24	43	2	12	33	38	37	51	—	3	269	
Handelsgymnasiums 1-åriga kurs	18	10	34	1	26	42	42	20	32	1	5	231	
Statliga verkens utbildningslinjer	2	—	1	—	—	1	2	1	2	—	—	9	
Inst. för reklamutb. o. Grafiska inst.	—	1	4	1	1	2	4	—	1	—	—	14	
Samtliga	301	164	823	57	263	434	615	353	479	6	120	3 615	
Båda könen	843	421	1 969	168	684	1 155	1 514	973	1 500	21	341	9 589	

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 5

DELPROV 9 DTK c

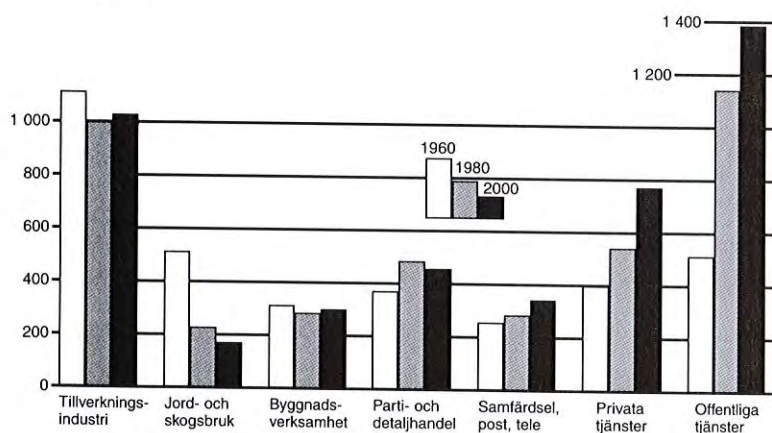
Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet innehåller diagram, tabeller, kartor och andra grafiska framställningar. Materialet är hämtat från olika källor. Eftersom det lyfts ut ur sitt ursprungliga sammanhang, har vissa tillägg ibland gjorts för att förklara en del begrepp och förhållanden.

Uppgifterna ska lösas med hjälp av den information som finns på respektive uppslag. Till varje uppgift finns det fem svarsförslag. Välj det som **bäst** besvarar frågan.

Övningsexempel

Antal förvärvsarbetande i olika näringsgrenar 1960 och 1980 samt förväntat antal förvärvsarbetande år 2000.

Med hur mycket minskade antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket mellan åren 1960 och 1980?

- A En fjärdedel
- B En tredjedel
- C Hälften
- D Två tredjedelar
- E Tre fjärdedelar

Antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket var 1960 ungefär 500 000 och 1980 ungefär 230 000. Minskningen var ungefär 270 000, vilket är något mer än hälften av 500 000.

Rätt svar blir alltså C, det svarsförslag som bäst besvarar frågan.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

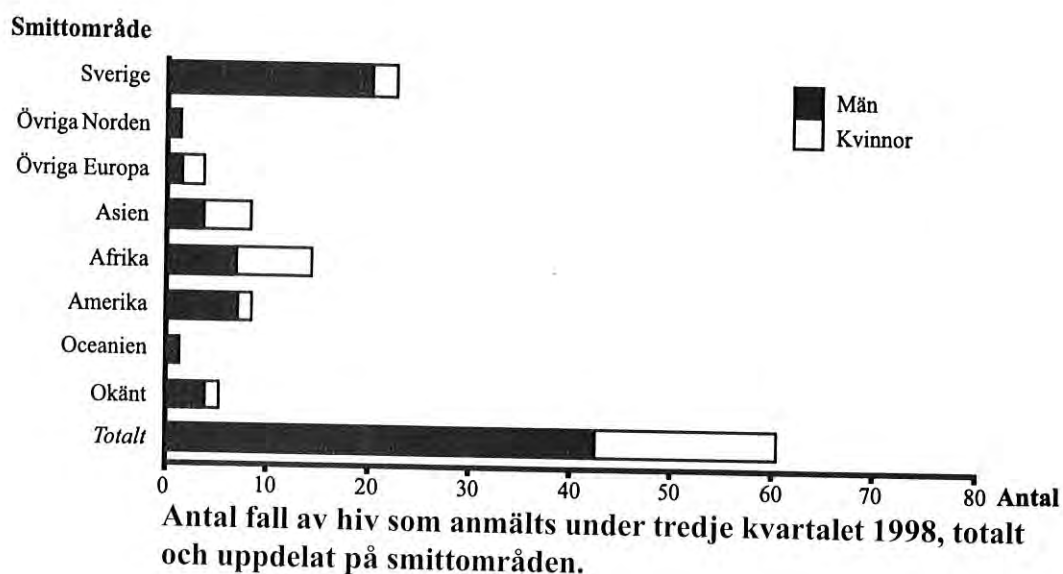
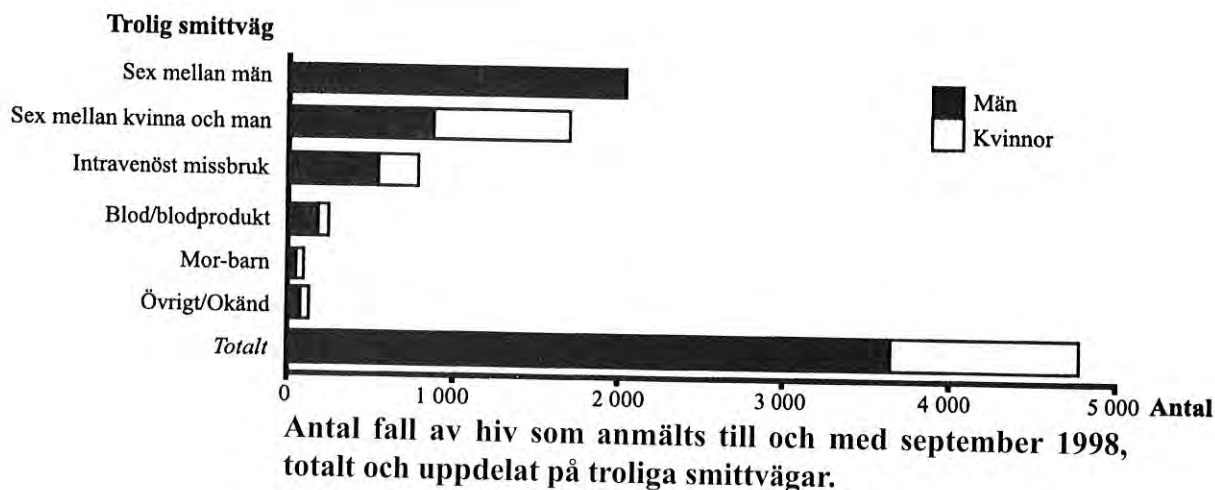
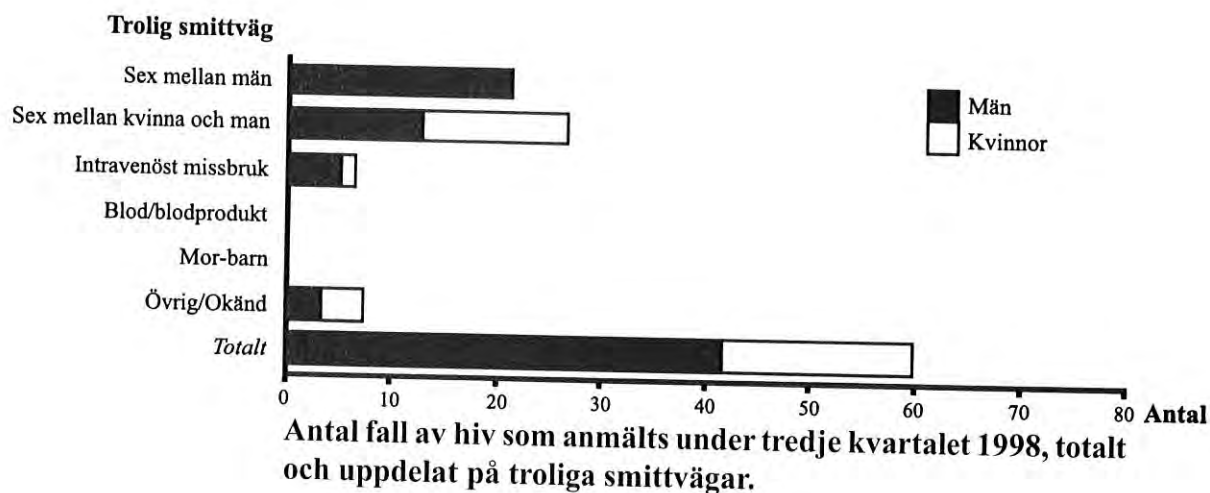
BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

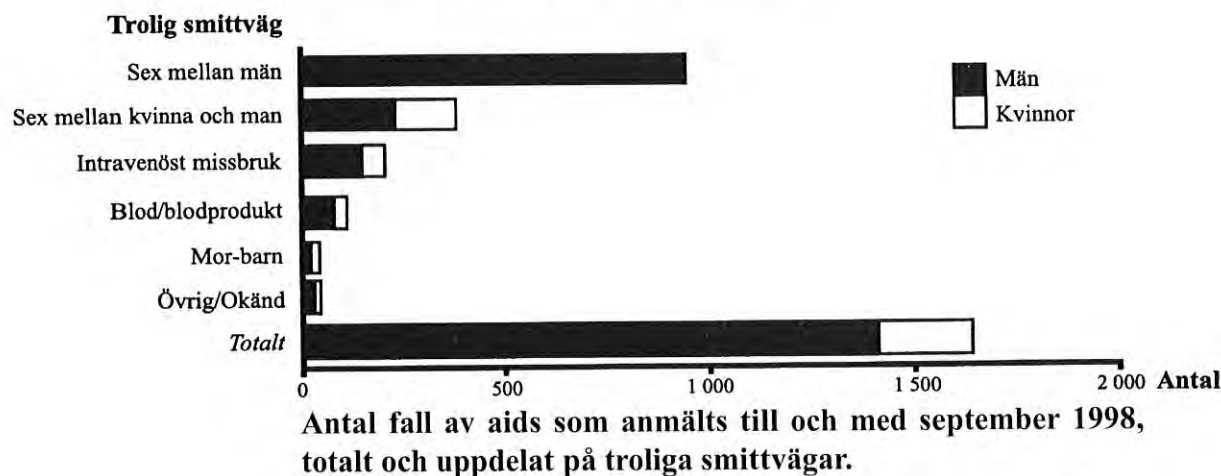
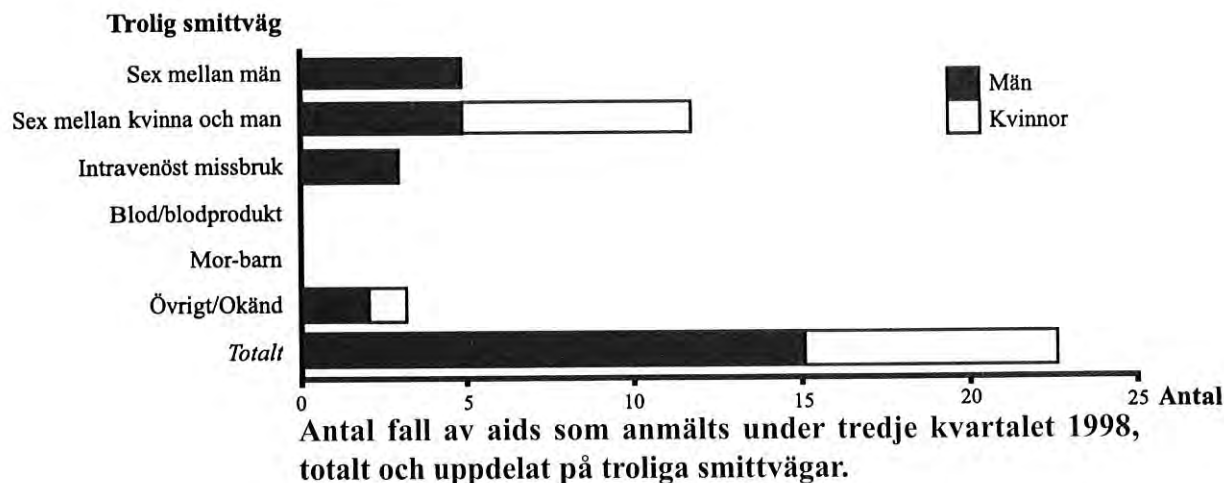
Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

1. Hur stor andel av männen som var nybörjare vid naturvetenskaplig fakultet hade en far som tillhörde gruppen "Akademiker" respektive "Arbetare"?
 - A 10 respektive 5 procent
 - B 15 respektive 10 procent
 - C 20 respektive 15 procent
 - D 25 respektive 20 procent
 - E 30 respektive 25 procent

2. Inom vilken av följande kategorier hade störst andel valt en studieinriktning i linje med sin fars yrke?
 - A Manliga nybörjare vid lantbrukshögskolan
 - B Manliga nybörjare vid folkskoleseminariums 2-åriga linje
 - C Manliga nybörjare vid krigsskolorna
 - D Kvinnliga nybörjare vid lantbrukshögskolan
 - E Kvinnliga nybörjare vid folkskoleseminariums 2-åriga linje

ANMÄLDA FALL AV HIV OCH AIDS I SVERIGE

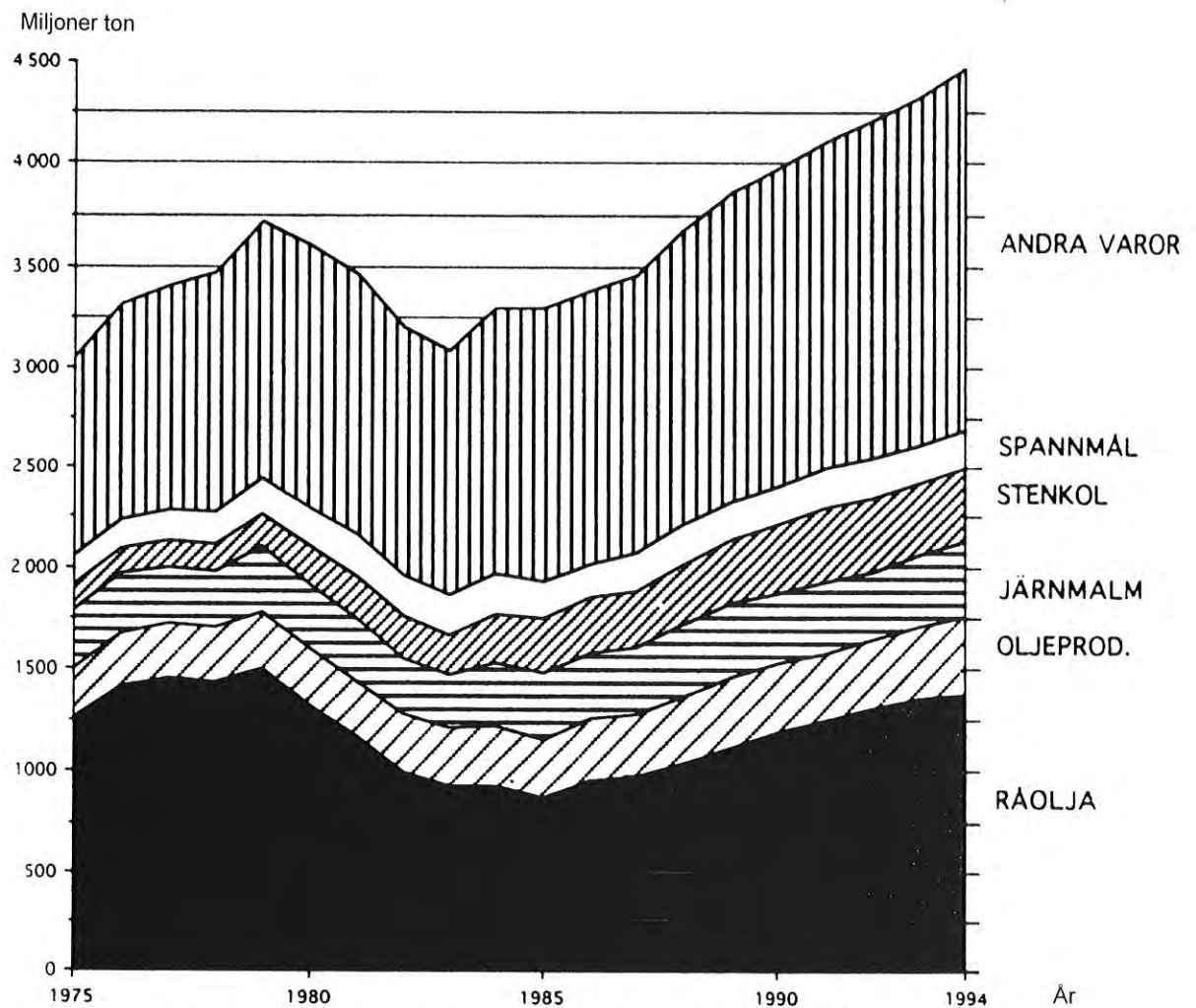
3. I hur många av de aidsfall som anmälts till och med september 1998 var smittvägen troligen sexuellt umgänge?

A 350
 B 950
 C 1 300
 D 1 700
 E 3 700

4. Vilket var förhållandet mellan antalet fall av aids och antalet fall av hiv som anmälts till och med september 1998?

A 1:5
 B 1:4
 C 1:3
 D 1:2
 E 2:3

INTERNATIONELL RÅVARUHANDEL

Volymen råvaror som transporterades i internationell sjöburen handel 1975–94 fördelad på råvarugrupper. Miljoner ton.

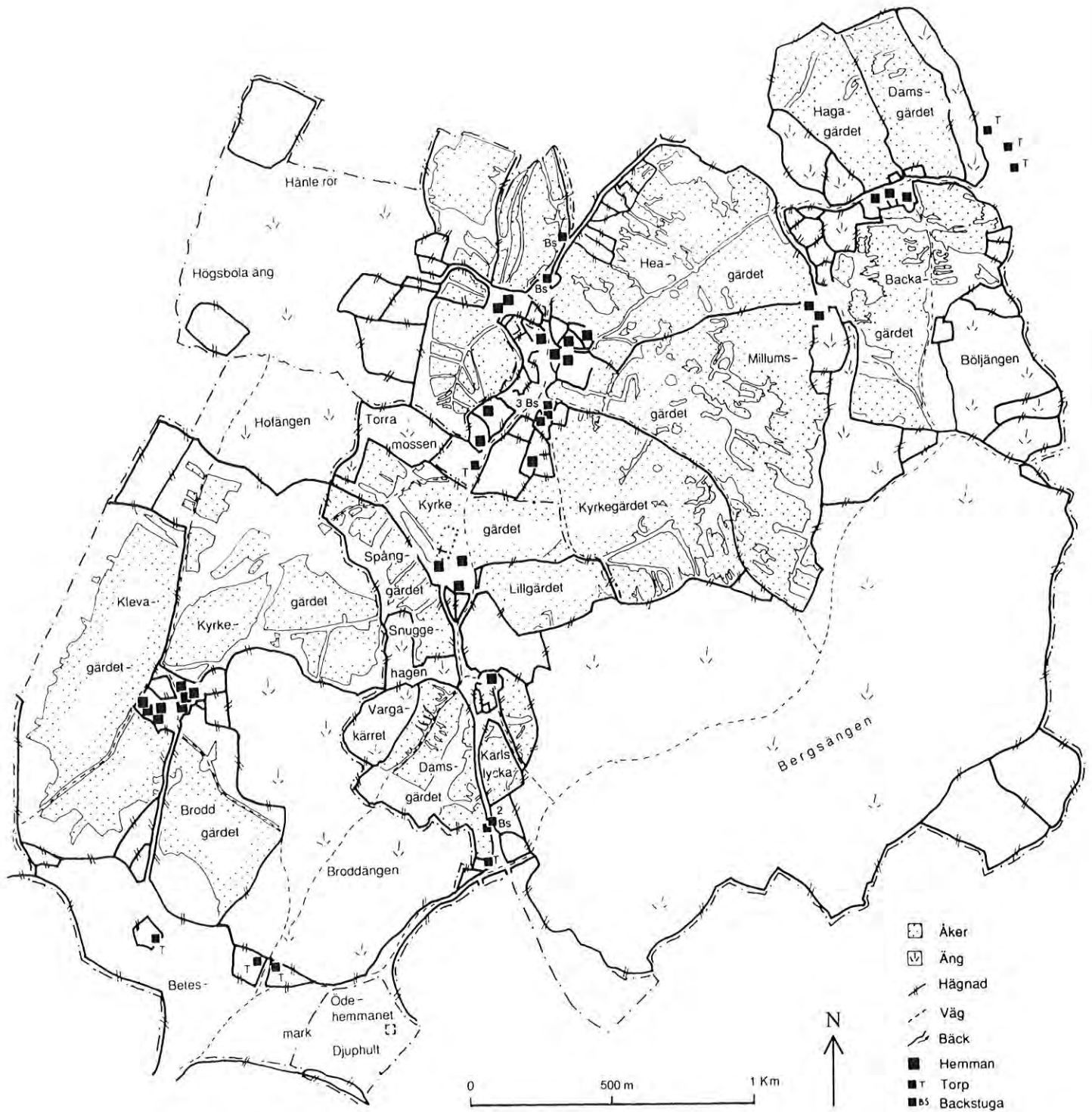
5. Hur stor var den sammanlagda volymen råolja och oljeprodukter jämfört med volymen järnmalm som transporterades 1990?

- A En fjärdedel så stor
- B Hälften så stor
- C Lika stor
- D Dubbelt så stor
- E Fyra gånger så stor

6. Vilket svarsförslag är korrekt?

- A År 1976 transporterades 1 700 miljoner ton oljeprodukter.
- B År 1978 transporterades 1 000 miljoner ton stenkol.
- C År 1980 transporterades 1 500 miljoner ton råolja.
- D År 1982 transporterades 3 200 miljoner ton andra varor.
- E År 1984 transporterades 200 miljoner ton spannmål.

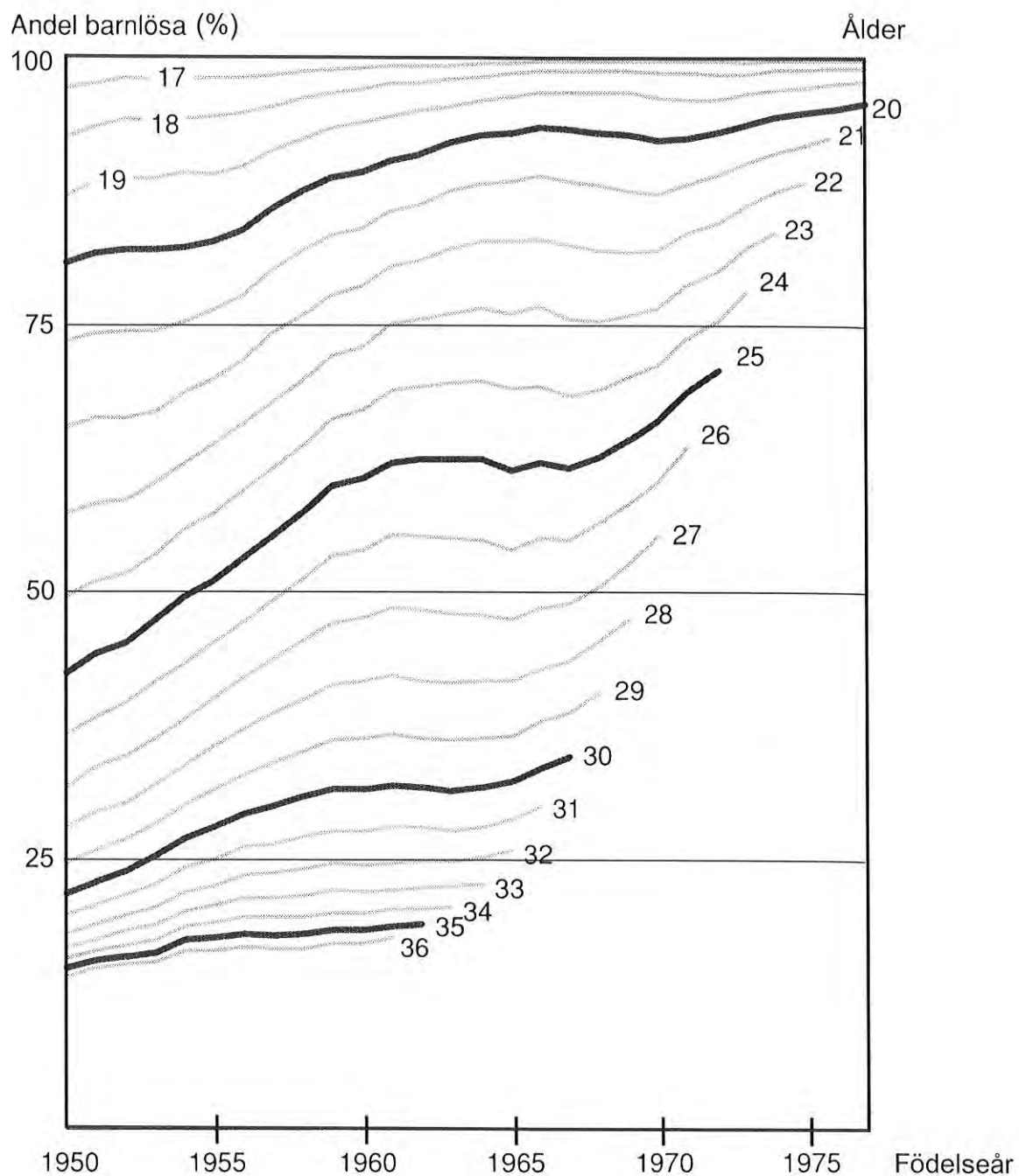
BERGS SOCKEN UNDER 1700-TALET

Delar av Bergs socken i Västergötland under 1700-talet.

7. På vilket avstånd fågelvägen och i vilken riktning låg Ödehemmanet, sett från det västligast belägna hemmanet?
- A 800 m, nordvästlig riktning
 - B 800 m, sydlig riktning
 - C 1 400 m, östlig riktning
 - D 1 400 m, sydöstlig riktning
 - E 1 400 m, nordöstlig riktning
8. Hur mycket större var Bergsängens area jämfört med Broddängens area, om man förutsätter att respektive äng avgränsas av den innersta hägnaden?
- A 0,5 km²
 - B 1,5 km²
 - C 2,5 km²
 - D 3,5 km²
 - E 4,5 km²

BARNLÖSHET I OLIKA ÅLDRAR

**Andel barnlösa bland kvinnor i åldrarna 17–36 år födda 1950–1977.
Procent.**

Exempel: Bland kvinnor födda 1960 var cirka 25 procent fortfarande barnlösa vid 32 års ålder. Cirka 75 procent av kvinnorna i denna årskull hade alltså fött minst ett barn.

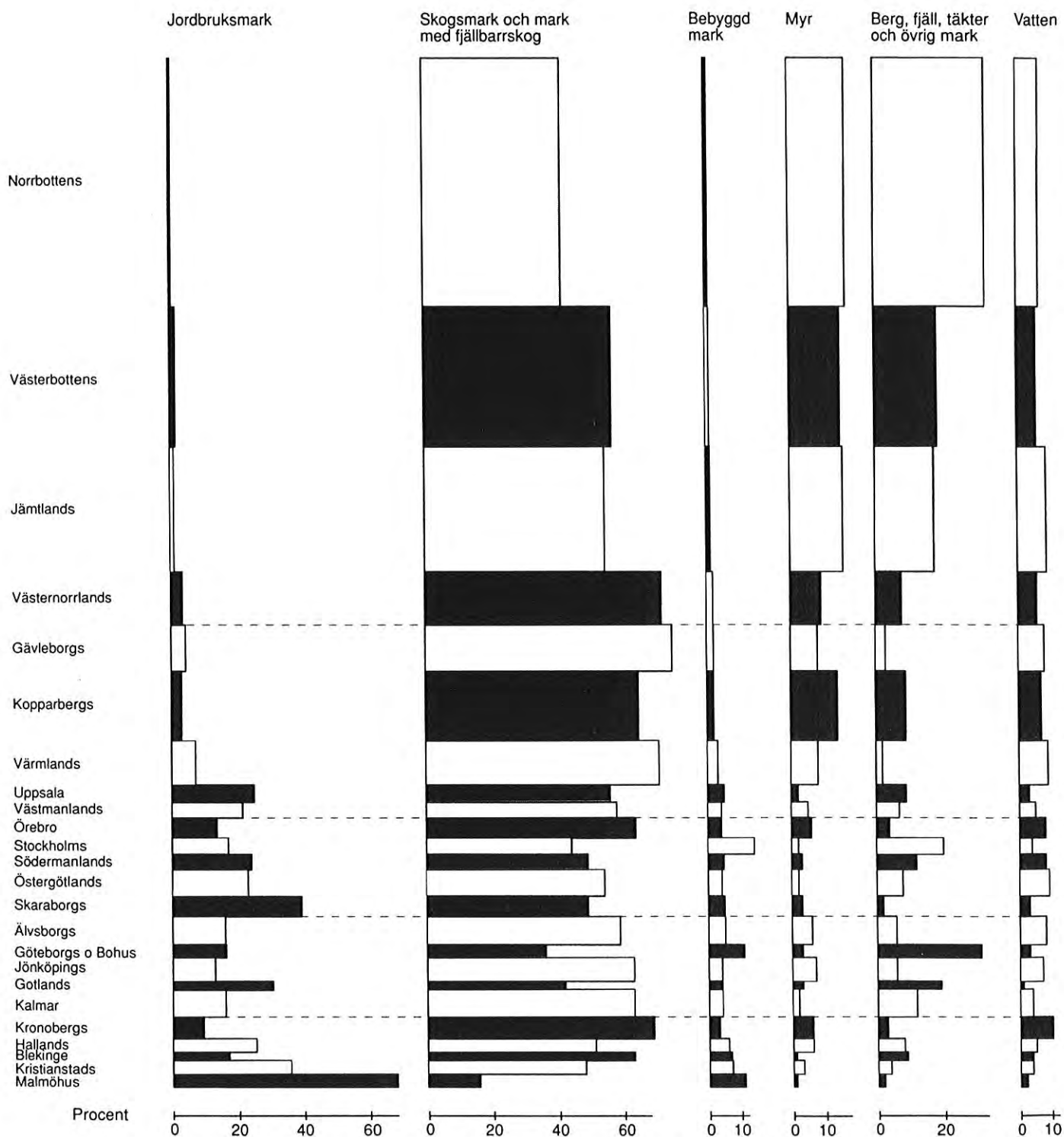
9. Vid vilken ålder hade ungefär hälften av de kvinnor som var födda år 1967 barn?

- A 25 år
- B 26 år
- C 27 år
- D 28 år
- E 29 år

10. Jämför kvinnor födda 1950 med kvinnor födda 1970. Hur stor var skillnaden vad gäller andelen barnlösa vid 25 års ålder?

- A 15 procentenheter
- B 25 procentenheter
- C 45 procentenheter
- D 65 procentenheter
- E 75 procentenheter

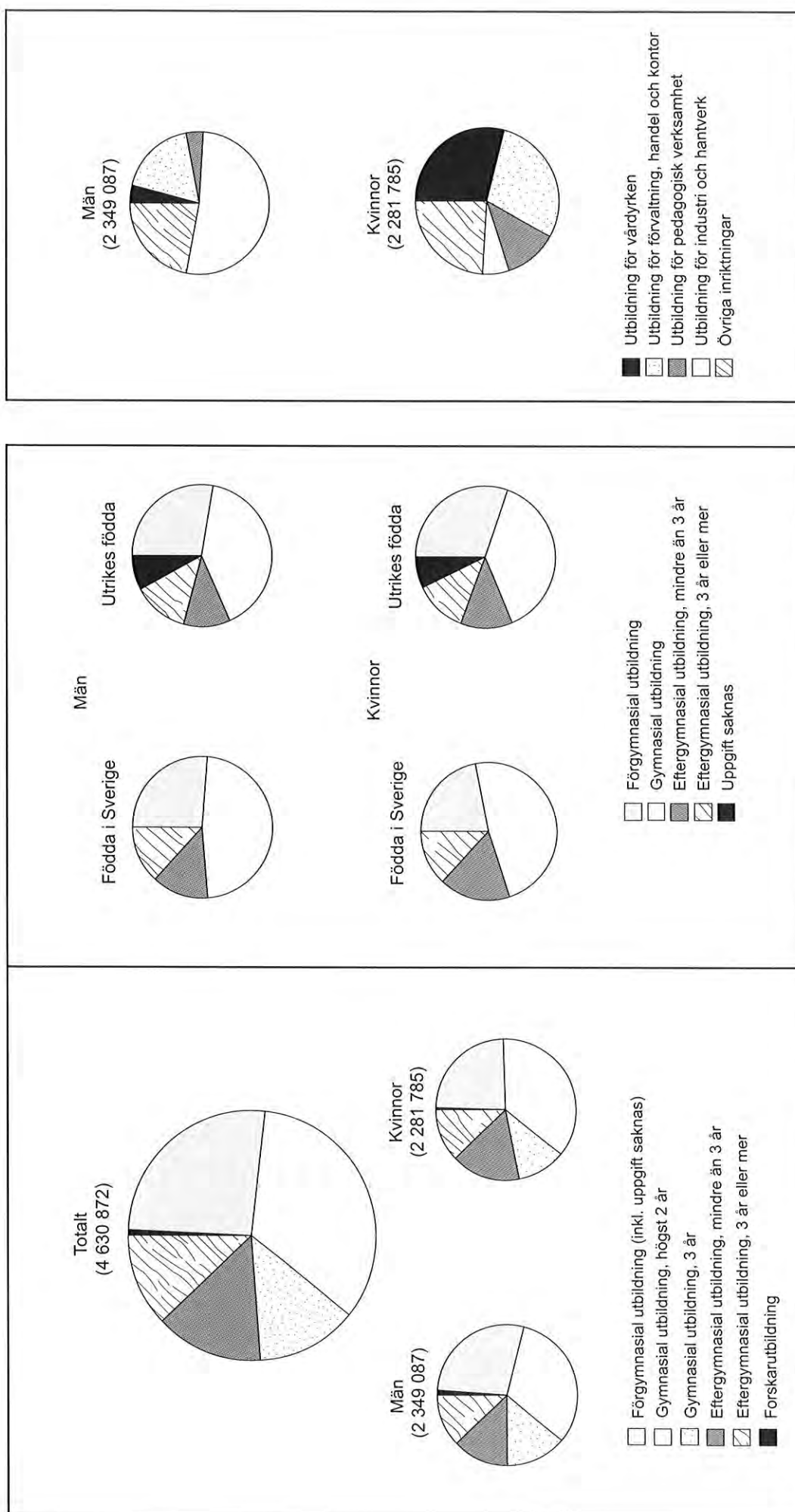
MARKANVÄNDNINGEN I SVERIGE

De svenska länens totala arealer procentuellt fördelade efter användning omkring 1990.
Den lodräta sidan på respektive fält är proportionell mot länets totala areal.

11. **I vilket län upptog jordbruksmark samt skogsmark och mark med fjällbarrskog sammanlagt störst andel av arealen?**
- A Norrbottens län
 - B Gävleborgs län
 - C Uppsala län
 - D Skaraborgs län
 - E Blekinge län
12. **Hur stor del av Norrbottens läns areal täckte de tre storstadslänen Stockholms län, Göteborgs och Bohus län samt Malmöhus län tillsammans?**
- A $1/2$
 - B $1/3$
 - C $1/4$
 - D $1/6$
 - E $1/10$

UTBILDNINGSNIVÅ OCH UTBILDNINGSDIRIKTION

Män respektive kvinnor i åldrarna 25–64 år 1998 procentuellt fördelade efter utbildningsinriktning.

Sveriges befolkning i åldrarna 25–64 år 1998 procentuellt fördelad efter utbildningsnivå¹. Cirkarna i det vänstra fältet visar antal och utbildningsnivå totalt samt uppdelat på kön. Cirkarna i det högra fältet visar utbildningsnivå för män och kvinnor födda i Sverige respektive utrikes födda.

¹ Avser högsta genomgångna utbildning.

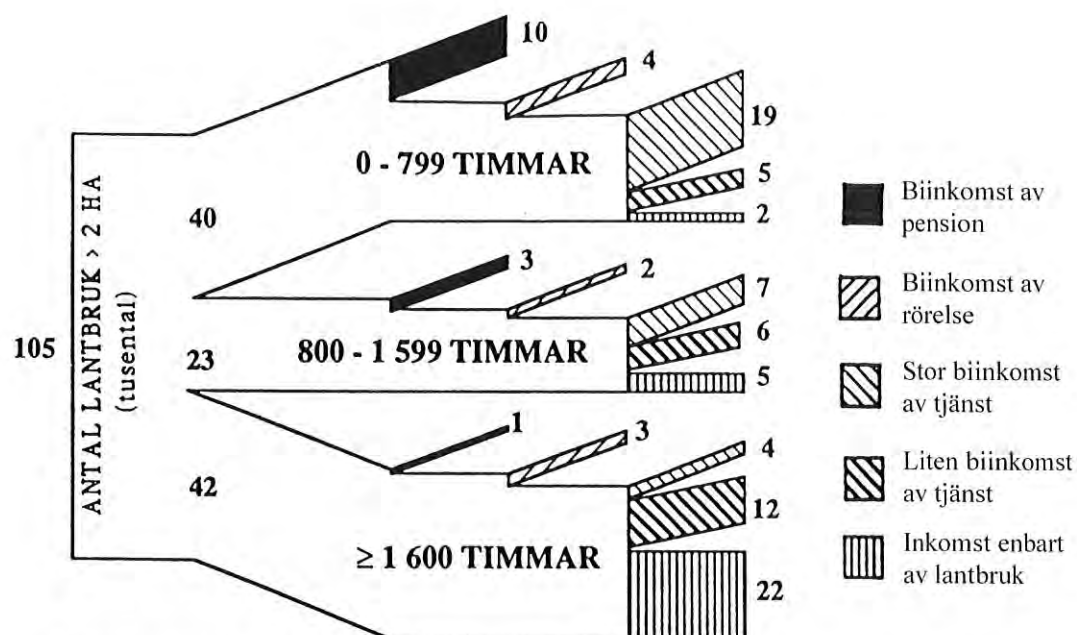
13. Vilket av följande påståenden är korrekt vad avser utbildningen bland personer i åldrarna 25–64 år?

- A De med gymnasial utbildning 3 år var dubbelt så många som de med förgymnasial utbildning (inkl. uppgift saknas).
- B Kvinnorna med gymnasial utbildning högst 2 år var fem gånger så många som kvinnorna med eftergymnasial utbildning mindre än 3 år.
- C De utrikes födda männen med gymnasial utbildning var tre gånger så många som de utrikes födda männen med eftergymnasial utbildning 3 år eller mer.
- D De svenskfödda kvinnorna med förgymnasial utbildning var dubbelt så många som de svenskfödda kvinnorna med gymnasial utbildning.
- E Männen med utbildning för industri och hantverk var fyra gånger så många som männen med utbildning för förvaltning, handel och kontor.

14. Hur många fler kvinnor i åldrarna 25–64 år var utbildade för vårdyrken jämfört med för pedagogisk verksamhet?

- A 250 000
- B 400 000
- C 550 000
- D 650 000
- E 800 000

SVENSKA LANTBRUKSFÖRETAG

Svenska lantbruksföretag med mer än 2 hektar (ha) åker 1985 fördelade efter arbetsbehov i timmar respektive brukarefamiljens inkomstslag. Antal i tusental.

Företagets arbetsbehov	Familjens inkomstslag		
	Biinkomst av rörelse el. tjänst	Inkomst enbart av lantbruk	Biinkomst av pension
< 800 tim	Fritidslantbruk	Små lantbruk/ heltid	Pensionärs- lantbruk
800- 1 599 tim	Små lantbruk/ deltid		
≥ 1 600 tim	Större lantbruk/ deltid	Större lantbruk/ heltid	

Schema för klassificering av lantbruksföretag utifrån brukarefamiljens inkomstslag och företagets arbetsbehov.

15. **Hur många "små lantbruk/deltid" fanns det 1985?**

- A 2 000
- B 7 000
- C 9 000
- D 13 000
- E 15 000

16. **Vilket inkomstslag var vanligast bland brukarefamiljerna 1985?**

- A Biinkomst av pension
- B Biinkomst av rörelse
- C Stor biinkomst av tjänst
- D Liten biinkomst av tjänst
- E Inkomst enbart av lantbruk

BOKMARKNADEN I SVERIGE 1990/91–1996

Utgivna titlar 1990/91–1996 fördelade på litteraturkategorier. Antal.

Kategori	1990/91	1991/92	1992/93	1993	1994	1995	1996
Skönlitteratur:							
Lyrik & dramatik	87	74	67	82	75	61	70
Annan svensk	323	312	279	287	328	316	285
Annan översättning	367	373	343	323	325	296	300
Summa original	777	759	689	692	728	673	655
Återutgivning							
Pocket	301	257	277	238	227	291	239
Reprint	234	218	182	221	221	253	223
Summa skönlitteratur	1 312	1 234	1 148	1 151	1 176	1 217	1 117
Barn- & ungdomsböcker:							
Summa original	606	651	593	590	600	576	626
Återutgivning							
Pocket	7	6	11	15	19	23	2
Reprint	187	115	128	139	111	228	93
Summa barn- och ungdoms- böcker	800	772	721	729	730	827	721
Facklitteratur:							
Summa original	1 079	1 108	1 124	1 313	1 362	1 356	1 514
Återutgivning							
Pocket	42	45	27	13	22	29	41
Reprint	65	54	62	155	145	119	114
Summa facklitteratur	1 186	1 207	1 213	1 481	1 529	1 504	1 669
Elektronisk utgivning:							
Egenproducerade	-	-	-	-	-	-	46
Lokaliserade	-	-	-	-	-	-	9
Summa elektronisk utgivning	-	-	-	-	-	-	55
Uppslagsverk	5	3	3	10	11	30	24
TOTALT	3 303	3 216	3 085	3 371	3 446	3 578	3 586

Tryckta volymer 1990/91–1996 fördelade på litteraturkategorier. Antal i tusental.

Kategori	1990/91	1991/92	1992/93	1993	1994	1995	1996
Skönlitteratur:							
Lyrik & dramatik	238	157	167	165	112	119	192
Annan svensk	2 101	2 515	2 331	2 033	2 141	2 198	2 135
Annan översättning	3 565	3 354	2 990	2 477	2 615	2 603	2 280
Summa original	5 904	6 026	5 488	4 675	4 868	4 920	4 608
Återutgivning							
Pocket	3 465	2 395	2 067	2 077	2 192	2 554	2 179
Reprint	4 068	3 642	2 906	3 091	2 870	3 320	2 732
Summa skönlitteratur	13 437	12 063	10 461	9 843	9 930	10 794	9 519
Barn- & ungdomsböcker:							
Summa original	5 298	6 577	6 314	4 779	5 041	3 703	4 374
Återutgivning							
Pocket	42	22	95	104	99	130	9
Reprint	1 974	780	918	1 369	809	1 949	706
Summa barn- och ungdoms- böcker	7 314	7 379	7 327	6 252	5 950	5 782	5 089
Facklitteratur:							
Summa original	7 124	7 298	6 558	6 915	6 985	7 428	7 212
Återutgivning							
Pocket	235	307	185	184	192	196	223
Reprint	612	348	536	792	883	799	685
Summa facklitteratur	7 971	7 953	7 279	7 891	8 059	8 423	8 121
Elektronisk utgivning:							
Egenproducerade	-	-	-	-	-	-	73
Lokaliserade	-	-	-	-	-	-	45
Summa elektronisk utgivning	-	-	-	-	-	-	118
Uppslagsverk	127	45	23	248	179	339	247
TOTALT	28 849	27 440	25 090	24 235	24 118	25 337	23 094

Sålda volymer 1990/91–1996 fördelade på litteraturkategorier. Antal i tusental.

Kategori	1990/91	1991/92	1992/93	1993	1994	1995	1996
Skönlitteratur:							
Lyrik & dramatik	140	77	99	74	44	64	84
Annan svensk	1 381	1 694	1 616	1 386	1 455	1 447	1 344
Annan översättning	2 380	1 996	2 007	1 745	1 734	1 732	1 611
Summa original	3 901	3 767	3 722	3 205	3 233	3 242	3 039
Återutgivning							
Pocket	1 980	1 253	1 311	1 343	1 372	1 467	1 437
Reprint	2 848	2 600	2 281	2 313	2 098	2 181	1 882
Summa skönlitteratur	8 729	7 620	7 314	6 861	6 703	6 891	6 348
Barn- & ungdomsböcker:							
Summa original	3 352	3 758	3 842	3 257	2 745	2 270	2 866
Återutgivning							
Pocket	19	10	32	36	46	38	2
Reprint	997	355	585	550	513	1 001	420
Summa barn- och ungdoms- böcker	4 368	4 123	4 459	3 842	3 304	3 308	3 288
Facklitteratur:							
Summa original	3 861	3 906	3 558	4 089	3 960	4 201	3 787
Återutgivning							
Pocket	101	135	103	136	100	98	105
Reprint	408	208	294	469	515	511	415
Summa facklitteratur	4 370	4 249	3 955	4 694	4 575	4 810	4 307
Elektronisk utgivning:	-	-	-	-	-	-	49
Uppslagsverk	83	36	15	128	128	196	167
TOTALT	17 550	16 028	15 743	15 526	14 710	15 205	14 157

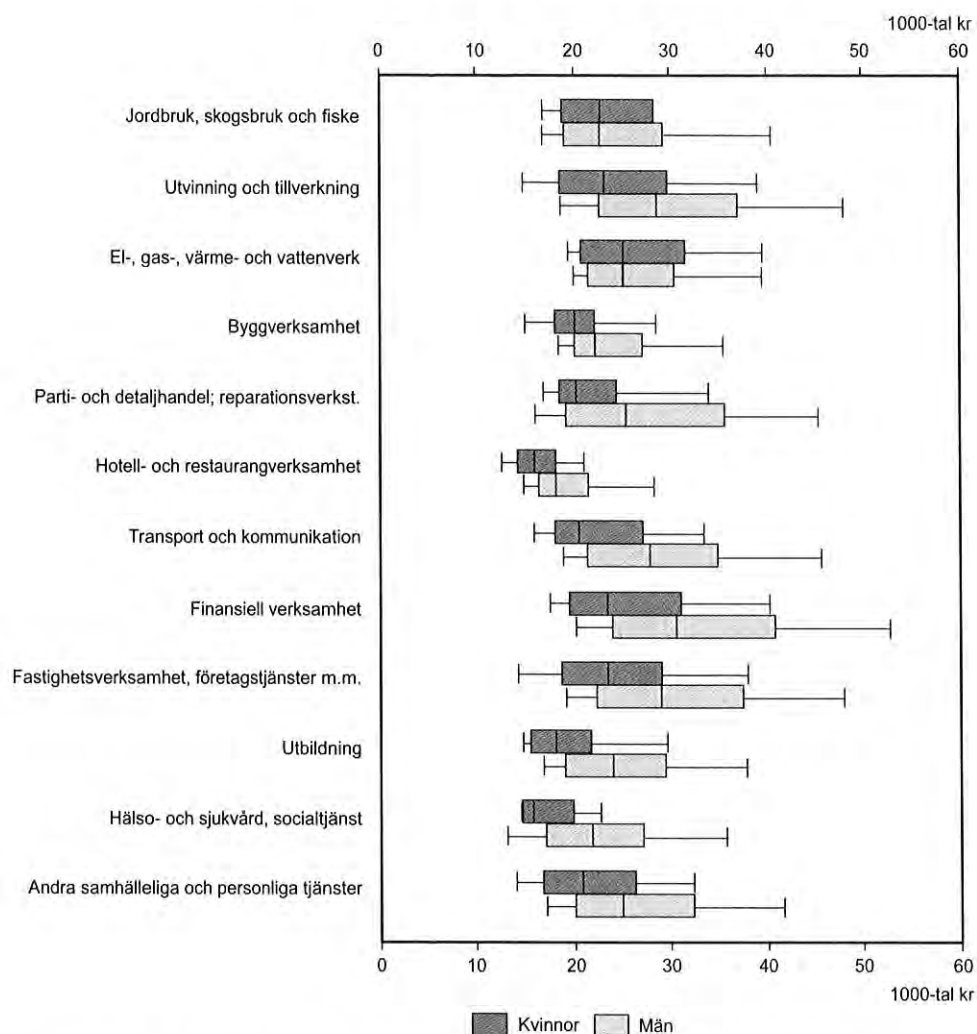
17. Antalet sålda volymer av barn- och ungdomsböcker var mindre 1996 än 1990/91. **Hur många färre exemplar såldes av originaltitlar respektive återutgivna titlar inom denna kategori?**

- A 486 000 respektive 594 000
- B 486 000 respektive 1 080 000
- C 577 000 respektive 1 080 000
- D 924 000 respektive 1 301 000
- E 2 866 000 respektive 422 000

18. **Hur stort var det genomsnittliga antalet tryckta volymer per titel för den återutgivna skönlitteraturen 1996?**

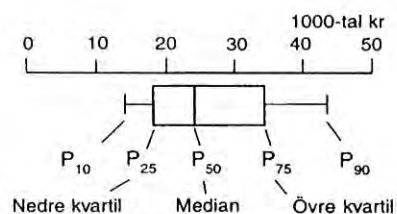
- A 1 000 volymer/titel
- B 5 000 volymer/titel
- C 7 000 volymer/titel
- D 10 000 volymer/titel
- E 14 000 volymer/titel

LÖNESPRIDNING FÖR CHEFER

Lönespridning vad gäller månadslön 1995 bland chefer inom privat sektor uppdelade efter näringsgren och kön. Tusental kronor.

Förklaringar och definitioner

P₁₀ är den lön under vilken 10 procent av gruppen ligger

P₂₅ är den lön under vilken 25 procent av gruppen ligger

P₅₀ är den lön under vilken 50 procent av gruppen ligger

P₇₅ är den lön under vilken 75 procent av gruppen ligger

P₉₀ är den lön under vilken 90 procent av gruppen ligger

P₂₅ kallas också *nedre kvartilen*, P₅₀ för *medianen* och P₇₅ för *övre kvartilen*.

19. Hur stor andel av de kvinnliga cheferna inom näringsgrenen "Hälsa- och sjukvård, socialtjänst" hade en lön på minst 20 000 kronor?
- A 10 procent
 - B 25 procent
 - C 45 procent
 - D 75 procent
 - E 90 procent
20. Hur stor var skillnaden i medianlön mellan de chefer som hade högst respektive lägst P_{90} ?
- A 15 000 kr
 - B 20 000 kr
 - C 35 000 kr
 - D 40 000 kr
 - E 50 000 kr

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

BLANKSIDA. INGÅR EJ I PROVET.

HÖGSKOLEPROVET 2004-04-03 – FACIT

BLOCK 1

Delprov 1: ELF

+

Delprov 2: ORD

1	D	11	A
2	B	12	C
3	C	13	B
4	A	14	B
5	B	15	D
6	B	16	A
7	D	17	B
8	B	18	C
9	C	19	A
10	A	20	B

1	E	11	A	21	D	31	B
2	B	12	B	22	D	32	E
3	E	13	E	23	C	33	A
4	D	14	A	24	E	34	C
5	C	15	C	25	D	35	E
6	D	16	D	26	C	36	C
7	E	17	C	27	E	37	A
8	D	18	B	28	E	38	A
9	C	19	D	29	A	39	B
10	E	20	E	30	A	40	D

BLOCK 3

Delprov 5: LÄS

1	C	11	D
2	C	12	B
3	A	13	A
4	B	14	C
5	C	15	C
6	C	16	A
7	A	17	C
8	C	18	B
9	A	19	D
10	C	20	D

BLOCK 4

Delprov 7: NOG

1	B	12	E
2	C	13	C
3	E	14	D
4	B	15	D
5	B	16	E
6	C	17	C
7	C	18	D
8	B	19	E
9	D	20	C
10	A	21	E
11	C	22	A

BLOCK 5

Delprov 9: DTK

1	C	11	D
2	A	12	D
3	C	13	C
4	C	14	B
5	E	15	E
6	E	16	C
7	D	17	A
8	B	18	D
9	C	19	B
10	B	20	A

BLOCK 2 ingår ej! (Utpövningsblock)

NORMERINGSTABELL GÄLLANDE HÖGSKOLEPROVET 2004-04-03. (04:A)

TABELL AVSEENDE ÖVERFÖRING AV ANTAL RÄTTA SVAR TILL NORMERAD
POÄNG MED ANGIVANDE AV ANTAL, ANDEL OCH KUMULATIV ANDEL PROV-
DELTAGARE FÖR RESPEKTIVE NORMERAD POÄNG.

ANTAL RÄTTA SVAR	NORMERAD POÄNG	ANTAL PROV- DELTAGARE	ANDEL PROV- DELTAGARE (%)	KUMULATIV ANDEL PROV- DELTAGARE (%)
0- 34	0.0	877	2.1	2.1
35- 40	0.1	1539	3.6	5.7
41- 43	0.2	1224	2.9	8.6
44- 46	0.3	1527	3.6	12.2
47- 49	0.4	1843	4.4	16.6
50- 52	0.5	2028	4.8	21.4
53- 55	0.6	2343	5.6	27.0
56- 59	0.7	3229	7.7	34.6
60- 63	0.8	3424	8.1	42.7
64- 67	0.9	3294	7.8	50.6
68- 71	1.0	3346	7.9	58.5
72- 75	1.1	3131	7.4	65.9
76- 79	1.2	2849	6.8	72.7
80- 83	1.3	2627	6.2	78.9
84- 88	1.4	2713	6.4	85.3
89- 92	1.5	1860	4.4	89.7
93- 97	1.6	1719	4.1	93.8
98-101	1.7	1072	2.5	96.3
102-105	1.8	733	1.7	98.1
106-109	1.9	448	1.1	99.1
110-122	2.0	363	.9	100.0
		42189	100.0	

MEDELVÄRDE = 0.9400
STANDARDVARIATION = .4652